

Mariusz Balcerek

 <https://orcid.org/0000-0002-1007-8042>

 m.balcerek@ksiaznica.torun.pl

„Indeks ze szkolenia rtm. Witolda Pileckiego w Szkole Nauk Politycznych w Wilnie”. Krytyczna analiza dokumentu

 <https://doi.org/10.15633/tes.12103>

ABSTRAKT

„Indeks ze szkolenia rtm. Witolda Pileckiego w Szkole Nauk Politycznych w Wilnie”. Krytyczna analiza dokumentu

W artykule dokonaliśmy analizy dokumentu określonego pierwotnie jako „Indeks ze szkolenia rtm. Witolda Pileckiego w Szkole Nauk Politycznych w Wilnie”. Został on przekazany przez płk. Eugeniusza Michała Andrzejewskiego, prezesa Zarządu Okręgowego Związku Inwalidów Wojennych Rzeczypospolitej Polskiej w Bydgoszczy, w depozyt wicemarszałkowi Zbigniewowi Ostrowskiemu, reprezentującemu Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu, a następnie trafił do Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej – Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu na badania. Udało nam się ustalić, że właścicielem indeksu był daleki kuzyn późniejszego, sławnego rotmistrza o tym samym imieniu i nazwisku. Czytelnik znajdzie również w tekście aneksu, a w nim dokumenty dotyczące „innego” Witolda Pileckiego.

SŁOWA KLUCZOWE: Witold Pilecki (1901–1948); Witold Pilecki (1906–?); Szkoła Nauk Politycznych w Wilnie; II Rzeczypospolita; edukacja; szkolnictwo wyższe

ABSTRACT

„Captain Witold Pilecki’s training record at the School of Political Sciences in Vilnius.” A critical analysis of the document

This article examines a document originally titled as “Captain Witold Pilecki’s Training Record at the School of Political Science in Vilnius.” The document was deposited by Colonel Eugeniusz Michał Andrzejewski, President of the District Board of the Association of War Disabled Persons of the Republic of Poland in Bydgoszcz, with Vice-Marshal Zbigniew Ostrowski, who represented the Marshal’s Office of the Kuyavian-Pomeranian Voivodeship in Toruń. Subsequently, the document was transferred to the Provincial Public Library – the Copernican Library in Toruń, for research purposes. We determined that the record was owned by a distant cousin, later a famous captain of the same name and surname. The reader will also find an appendix containing documents concerning the “other” Witold Pilecki.

KEYWORDS: Witold Pilecki (1901–1948); Witold Pilecki (1906–?); School of Political Sciences in Vilnius; Second Polish Republic; higher education

W sierpniu 2025 roku do Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej – Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu trafił na badania indeks Witolda Pileckiego ze Szkoły Nauk Politycznych w Wilnie za lata 1937–1939¹. Dokument został przekazany przez płk. Eugeniusza Michała Andrzejewskiego, prezesa Zarządu Okręgowego Związku Inwalidów Wojennych Rzeczypospolitej Polskiej w Bydgoszczy, w depozyt wicemarszałkowi Zbigniewowi Ostrowskiemu, reprezentującemu Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu. Zgodnie z „Oświadczeniem o przyjęciu dokumentu w depozyt” podpisanym dnia 5 sierpnia 2025 roku Książnica Kopernikańska miała opracować dokument nazwany „Indeksem ze szkolenia rtm. Witolda Pileckiego w Szkole Nauk Politycznych w Wilnie” w celu ujęcia go w ramach wystawy „Pomorskie drogi oporu. W obronie polskości 1939–1945”, która miała być prezentowana w pomieszczeniach Urzędu Marszałkowego Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu.

Już wstępna weryfikacja dokumentu w Książnicy Kopernikańskiej wykazała brak zbieżności pomiędzy rotmistrzem Witoldem Pileckim (1901–1948) a Witoldem Pileckim właścicielem indeksu. Zgodnie z zapisami w „Oświadczeniu o przyjęciu dokumentu w depozyt” materiał został poddany dogłębnej analizie. Pozwoliła ona na identyfikację „innego” Witolda Pileckiego, opis jego losów oraz dokładne poznanie indeksu. Czytelnik znajdzie również w tekście aneksu, a w nim dokumenty dotyczące „innego” Witolda Pileckiego, w tym: *Życiorys*, [*Wykaz lektur z j. polskiego i niemieckiego*], *Zestawienie ocen (stopni)*, *Protokół egzaminów ustnych* oraz *tytułowy indeks*.

¹ „Indeks Szkoły Nauk Politycznych w Wilnie Witolda Pileckiego, nr 896”, Wilno [1937], Depozyt Urzędu Marszałkowego Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu.

Indeks

Indeks ma formę małej książki o wymiarach 170x114 mm w oprawie zeszytowej w postaci dwóch zszywek. Składa się z tekturowej okładki koloru pomarańczowego oraz 24 białych, niepaginowanych stron. Tylko 11 z nich zostało wypełnionych wpisami. Czyni to z niego formalnie dokument życia społecznego². Na okładce możemy przeczytać (pisownia oryginalna):

INDEKS

SZKOŁA NAUK POLITYCZNYCH W WILNIE

WILNO, UL. ARSENAŁSKA 8, TEL. 16-27.

DRUKARNIA „ZNICZ” WILNO³

Na drugiej stronie okładki znajdziemy wklejone zdjęcie z pieczęcią uczelni oraz podpis właściciela indeksu Witolda Pileckiego. Ta ikonografia ma kluczowe znaczenie dla identyfikacji, gdyż pozwoliła ustalić właściciela dokumentu. Na stronie tytułowej widnieje pełny tytuł: *Indeks (wykaz przesłuchanych wykładów)*, dane szkoły z krótką informacją o podstawie prawnej, imię i nazwisko słuchacza oraz numer indeksu 896.

Na kolejnych niepaginowanych stronach (2-9) mamy wpisy dotyczące poszczególnych przedmiotów od I do IV semestru w latach 1937-1939. Znajdziemy ich w sumie 44. Obejmują one dane wykładowców, przedmiotów oraz poświadczenia wykładowców, „że słuchacz wpisu dokonał” i „że słuchacz uczęszczał na wykłady”. Dodatkowo w rubryce uwagi widnieją informacje o płatnościach za naukę oraz korzystaniu z biblioteki. Słuchacz, który zebrał komplet poświadczeń w semestrze, otrzymywał potwierdzenie tego stanu rzeczy, co również możemy znaleźć w lewym dolnym rogu nieparzystej strony. Na stronach 18-19 znajduje się wykaz egzaminów i kolokwium w liczbie siedmiu. Ujęto w nim daty, nazwy przedmiotów, wyniki egzaminów, ich formę oraz podpis egzaminatora.

Stan zachowania dokumentu jest generalnie niezadowolający. Strony indeksu zostały przedarte poziomo na pół, a okładka poziomo i częściowo pionowo. Uszkodzenie zabezpieczono zwykłą taśmą biurową. Zszywki noszą

2 *Dokumenty życia społecznego*, w: *Encyklopedia wiedzy o książce*, red. A. Birkenmajer, B. Kocowski, J. Trzynadłowski, Wrocław-Warszawa-Kraków 1971, kol. 537.

3 Drukarnia założona przez A. Żukowskiego w 1905 roku przy ul. Ś. Jańskiego. Por. L. Abramowicz, *Cztery wieki drukarstwa w Wilnie. Zarys historyczny (1525-1925)*, Wilno 1925, s. 122-123.

ślady upływu czasu w postaci rdzy, która odbarwiła wokoło papier na okładce i w środku.

Weryfikacja

Przygotowując niniejszy tekst, korzystaliśmy z licznych źródeł i literatury przedmiotu. Oczywiście, podstawowym materiałem był tytułowy indeks. Weryfikując powiązanie dokumentu z późniejszym rotmistrzem Witoldem Pileckim (1901–1948), sięgnęliśmy do licznej literatury przedstawiającej sławnego Polaka⁴.

W powyższej literaturze znajdziemy dokładny opis życia Witolda, który poniżej tylko krótko przedstawimy. Nasz bohater pochodził z rodu Pileckich, wywodzących się z wsi Starojelnia (biał. Стараельня), obecnie w rejonie zdiecielskim (biał. Дзяцяльскі раён) obwodu grodzieńskiego (biał. Гродзенская вобласць), na terenie Białorusi⁵. Znajdujący się tam majątek został skonfiskowany przez władze carskie za udział dziadka Witolda, Józefa, w powstaniu styczniowym. W rękach Pileckich pozostał jedynie dwór w Sukurczach (biał. Сукурчы), obecnie w rejonie lidzkim (biał. Лідскі раён) obwodu grodzieńskiego, na terenie Białorusi⁶. Z tego powodu Julian, ojciec Witolda, po studiach z zakresu leśnictwa w Sankt Petersburgu znalazł się w dalekiej od Litwy Karelii, na północnym zachodzie ówczesnego Cesarstwa Rosyjskiego. Tam 13 maja 1901 roku w Ołońcu (ros. Олонец) przyszedł na świat Witold. Jego matką była Ludwika z domu Osiecimska.

-
- 4 A. Pilecki, M. Krzyszkowski, B. Wasztyl, *Pilecki. Śladami mojego taty. Z Andrzejem Pileckim rozmawiają Mirosław Krzyszkowski i Bogdan Wasztyl*, Kraków 2015; H. Świeboccki, *Pilecki Witold, pseud. Witold, Druh, przybrane nazwisko: Tomasz Serafiński (1901–1948)*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 26, red. E. Rostworowski, Wrocław-Warszawa 1981, s. 271–272; W. J. Wysocki, *Rotmistrz Pilecki*, Warszawa 1994; K. Tracki, *Młodość Witolda Pileckiego*, Warszawa 2014; J. Pawłowicz, *Rotmistrz Witold Pilecki 1901–1948*, Warszawa 2020; J. Wróblewski, *Rotmistrz*, Warszawa 2020; M. Kopeć, *Skazany na zapomnienie – Rotmistrz Witold Pilecki*, w: *XXI zjazd Okręgu Wileńskiego AK w Miedzyszdrojach*, red. L. J. Malinowski, Bydgoszcz 2024, s. 12–20; L. Świerczek, *Rotmistrz Witold Pilecki*, w: *Biogramy IPN*, <https://biogramy.ipn.gov.pl/bio/wszystkie-biogramy/106001,Rotmistrz-Witold-Pilecki.html> (12.02.2026).
- 5 A. Jel, *Starojelnia*, w: *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. 11, red. B. Chlebowski, W. Walewski, Warszawa 1890, s. 256–257.
- 6 J. Krz., *Sukurcze*, w: *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. 11, s. 560–561; *Sukurcze*, w: *Wikipedia*, <https://pl.wikipedia.org/wiki/Sukurcze> (12.02.2026).

W latach 1910–1915 Witold uczęszczał do prywatnej szkoły handlowej w Wilnie. Po zajęciu przez Niemców dawnej stolicy Wielkiego Księstwa Litewskiego rodzina Witolda przeniosła się kilkaset kilometrów na wschód, do dworu w Hawryłkowie, niedaleko Witebska (biał. Віцебск, ros. Витебск), gdzie jego wuj, Stanisław Osiecimski, posiadał majątek. Naukę kontynuował w gimnazjum Lichariewoj w Orle (ros. Орёл), oddalonym o około 450 km na południowy wschód od Witebska. Tam młody Witold zetknął się z działaniami polskiej konspiracji i I Korpusem Polskim gen. Józefa Dowbora-Muśnickiego. W 1918 roku wziął udział w uwolnieniu Wilna z rąk Niemców, a później walczył jako żołnierz Wojska Polskiego z bolszewikami. W 1921 roku zdał maturę przed Komisją Egzaminacyjną dla Byłych Wojskowych przy Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. Dzięki temu w następnym roku mógł rozpocząć tam studia na Wydziale Sztuk Pięknych, których z powodów rodzinnych i finansowych nie ukończył. Po długiej batalii sądowej odzyskał rodzinny majątek w Sukurczach.

W 1931 roku Witold ożenił się z Marią Ostrowską. Wynikiem tego związku była dwójka dzieci: Andrzej i Zofia. W latach 30. Witold skupił swoje wysiłki na rodzinnym majątku w Sukurczach. Nie znaleźliśmy w jego dostępnych biografiach informacji o studiach w Szkole Nauk Politycznych. Należy nadmienić, że Pilecki miałby w chwili rozpoczęcia tych studiów 37 lat.

W trakcie wojny obronnej w 1939 roku Witold walczył w stopniu podporucznika rezerwy kawalerii. Po zakończeniu walk aktywnie brał udział w konspiracji, będąc członkiem Tajnej Armii Polskiej. Najbardziej znanym przejawem tej działalności był jego pobyt w niemieckim obozie koncentracyjnym Auschwitz w 1940 roku. Pilecki sam zgłosił się do wykonania zadania polegającego na zebraniu danych o warunkach panujących w obozie, nawiązaniu kontaktu z więzionymi tam członkami TAP oraz zorganizowaniu ruchu oporu. W tym celu pozwolił się złapać w trakcie łapanki na Żoliborzu we wrześniu 1940 roku. Na miejscu Pilecki zobaczył proces ludobójstwa, jakiego dopuszczali się Niemcy, co opisał w sławnych raportach. W kwietniu 1943 roku Witold uciekł z obozu, a w lutym 1944 roku otrzymał awans na rotmistrza. W tym samym roku zgłosił się na ochotnika do udziału w powstaniu warszawskim. W 1947 roku został zatrzymany przez organy ścigania Rzeczypospolitej Polski. Na podstawie sfingowanych zarzutów podczas parodii procesu sądowego skazano go na karę śmierci, którą wykonano 25 maja 1948 roku w Warszawie⁷.

7 Patrz przyp. 5.

Napisaliśmy w sprawie „Indeksu ze szkolenia rtm. Witolda Pileckiego w Szkole Nauk Politycznych w Wilnie” do Krzysztofa Wiśniewskiego, kierownika Archiwum Instytutu Solidarności i Męstwa im. Witolda Pileckiego, który zanegował fakt, że indeks należał do późniejszego rotmistrza Witolda Pileckiego⁸. Henryka Ilgiewicz, autorka prac na temat Szkoły Nauk Politycznych w Wilnie, odpisała, że nie posiada informacji o późniejszym rotmistrzu Pileckim jako studencie tej uczelni⁹. Osoba ukazana na zdjęciu w indeksie nie przypomina Witolda Pileckiego, którego liczne zdjęcia znaleźliśmy w literaturze i Internecie (zob. Ryc. 1 i 2). To samo dotyczy podpisu pod zdjęciem. Potwierdził to wspomniany wyżej Krzysztof Wiśniewski.

Ryc. 1. Zdjęcie Witolda Pileckiego w mundurze podporucznika sprzed 1939 roku

Ryc. 2. Zdjęcie Witolda Pileckiego w indeksie Szkoły Nauk Politycznych w Wilnie

Źródło: *Witold Pilecki (1901–1948)*, w: *Wikimedia Commons*, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Witold_Pilecki_ppor.jpg (12.02.2026).

Źródło: Depozyt Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu.

-
- 8 E-mail Krzysztofa Wiśniewskiego, kierownika Archiwum Instytutu Solidarności i Męstwa im. Witolda Pileckiego, do Mariusza Balcerka, pracownika Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej – Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu, 6 sierpnia 2025.
- 9 E-mail Henryki Ilgiewicz do Mariusza Balcerka, pracownika Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej – Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu, 13 sierpnia 2025.

Szukając innego Witolda Pileckiego, natrafiliśmy na fond 176 w Centralnym Archiwum Państwowym Litwy (Lietuvos centrinis valstybės archyvas) zatytułowany „Zespół Szkoły Nauk Politycznych przy Instytucie Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej w Wilnie”. W dostępnym w Internecie wykazie dokumentów można znaleźć prace dyplomowe i wykaz płac pracowników. Niestety, nie ma tam wykazu słuchaczy, co jest niezbędne do weryfikacji numeru indeksu i danych studenta¹⁰.

W tym samym archiwum znaleźliśmy również fond 173 zatytułowany „Kuratorium Okręgu Szkolnego w Wilnie i Inspektoraty Okręgu Szkolnego w Wilnie” (Vilniaus mokyklų apygardos kuratorija ir mokyklų rajonų inspektorijų įstaigos Vilniuje), w którym w drugim dziale znajdują się dwie sygnatury zawierające dokumenty Witolda Pileckiego. W pierwszej z nich (173/2/723) znajdziemy wniosek Witolda Pileckiego o dopuszczenie do egzaminu gimnazjalnego w VI klasie oraz protokół z niego¹¹. Do ostatniego dokumentu wklejono zdjęcie. Jest to ta sama fotografia, którą widzimy w indeksie (zob. Ryc. 3 i 4). W drugiej sygnaturze (173/2/709) znajduje się kolejny wniosek Witolda Pileckiego o dopuszczenie do egzaminu gimnazjalnego w klasie VI, życiorys oraz protokół egzaminacyjny¹².

„Inny” Witold Pilecki. Rodzina

Z załączonego życiorysu (zob. Aneks. Życiorys) dowiedzieliśmy się, że Witold Pilecki urodził się 31 stycznia 1906 roku w okolicy Brodziszcz¹³. W momencie jego pisania, czyli w 1937 roku, miejscowość ta znajdowała się w gminie Juraciszki, w powiecie wołyńskim, w województwie nowogrodzkim¹⁴. Obecnie jest to terytorium Białorusi. Z informacji zawartych w pracy Czesława Maleckiego pod tytułem *Rodziny szlacheckie na Litwie w XIX wieku. Powiaty lidzki,*

10 Vilniaus politinių mokslų mokykla (Szkoła Nauk Politycznych w Wilnie), Lietuvos centrinis valstybės archyvas [dalej: LCVA], F. 176, inv. 1.

11 Vitoldo Pileckio (Witold Pilecki) prašymas leisti laikyti gimnazijos 6 klasių kurso egzaminą, egzaminų protokolą, LCVA, F. 173, inv. 2, f. 723, k. 1–2v.

12 Vitoldo Pileckio (Witold Pilecki) prašymas leisti laikyti gimnazijos 6 klasių kurso egzaminą, autobiografija, egzaminų protokolą, LCVA, F. 173, inv. 2, f. 709, k. 1–5v.

13 Okolica, okolnica – typ wioski, gdzie zabudowania są rozmieszczone wokół owalnego placu.

14 Vitoldo Pileckio (Witold Pilecki) prašymas leisti laikyti gimnazijos 6 klasių kurso egzaminą, autobiografija, egzaminų protokolą, LCVA, F. 173, inv. 2, f. 709, k. 3.

oszmiański i wileński dowiedzieliśmy się, że okolica Brodziszcze została kupiona przez (?) Pileckiego w 1758 roku od Hipolita i Eleonory Suchockich. W 1795 roku notowany był tam Rafał, a w 1850 roku Ignacy, syn Józefa, Michał, syn Ignacego oraz Aleksander, syn Ignacego¹⁵.

Ryc. 3. Zdjęcie Witolda Pileckiego w indeksie Szkoły Nauk Politycznych w Wilnie

Ryc. 4. Zdjęcie Witolda Pileckiego w Protokole egzaminu z VI klasy gimnazjum dla eksternistów

Źródło: Depozyt Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu.

Źródło: Vitoldo Pileckio (Witold Pilecki) prašymas leisti laikyti gimnazijos 6 klasių kurso egzaminą, autobiografija, egzaminų protokolais, Lietuvos centrinis valstybės archyvas, F. 173, inv. 2, f. 723, k. 2v.

Brodziszcze należały do parafii rzymskokatolickiej Narodzenia NMP w Trabach¹⁶. Z pomocą bazy *Genetyka*¹⁷ Polskiego Towarzystwa Genealogicznego udało nam się znaleźć wpisy z ksiąg metrykalnych parafii Traby dotyczące

15 C. Malewski, *Rodziny szlacheckie na Litwie w XIX wieku. Powiaty lidzki, oszmiański i wileński*, Warszawa 2016, s. 324.

16 J. Krz., *Traby*, w: *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. 12, red. B. Chlebowski, Warszawa 1892, s. 441.

17 Wpisy z ksiąg metrykalnych parafii Traby dla wsi Brodziszcze, w: *Genetyka. Genealogiczna kartoteka – baza urodzeń, małżeństw i zgonów*, <https://geneteka.genealodzy.pl/index.php> (12.02.2026).

wsi Brodziszcz, przechowywanych w Litewskim Państwowym Archiwum Historycznym (Lietuvos valstybės istorijos archyvas), a udostępnionych online przez Kościół Jezusa Chrystusa Świętych w Dniach Ostatnich na stronie *FamilySearch*¹⁸. Zeskanowane materiały obejmują okres do 1895 roku, czyli nie znajdziemy tam wpisu o chrzcie Witolda Pileckiego w 1906 roku. Przeglądając zachowane dokumenty, natrafiłszy na wpisy dotyczące innych przedstawicieli rodziny Pileckich w tej parafii. Najstarszy pochodzi z 1771 roku i dotyczy śmierci Eleonory Pileckiej¹⁹. W 1783 roku zmarł Józef Pilecki²⁰, a w 1895 roku zostały odnotowane narodziny dwóch Pileckich, Ignacego, który był synem Adama Onufrego i Urszuli Anieli z domu Koczan²¹, oraz Kaliksta, syna Franciszka Kazimierza i Anny z domu Tomaszewicz²².

W 1893 lub 1903 roku w Brodziszczach urodził się Giedymyn Pilecki, syn Ludwika (z zawodu rolnika) i Marii (z domu Pileckiej, prawdopodobnie dalekiej kuzynki), późniejszy duchowny rzymskokatolicki²³. Najsłynniejszy przedstawiciel rodu Pileckich z Brodziszcz, ksiądz, dziekan Okręgu Nowogródzkiego Armii Krajowej, działacz konspiracyjny, kanonik gremialny Kapituły Kolegiackiej w Dobrym Mieście, Giedymyn Pilecki, pseudonimy: „Długosz”, „Kazimierz”, został opisany w licznych hasłach biograficznych. Giedymyn miał

18 Kościół Jezusa Chrystusa Świętych w Dniach Ostatnich, *FamilySearch*, <https://www.familysearch.org/pl/about> (12.02.2026).

19 Catholic church registers, Lietuvos valstybės istorijos archyvas, F. 604, inv. 13, f. 63, k. 83, <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3Q9M-CS9S-V3SP-Q?i=673&cat=1108008&lang=pl> (12.02.2026).

20 Catholic church registers, Lietuvos valstybės istorijos archyvas, F. 604, inv. 13, f. 63, k. 89v, <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3Q9M-CS9S-V378-C?i=680&cat=1108008&lang=pl> (12.02.2026).

21 Catholic church registers, Lietuvos valstybės istorijos archyvas, F. 604, inv. 44, f. 107, k. 504v–505, <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3Q57-898N-CB2?i=385&cat=2322277&lang=pl> (12.02.2026).

22 Catholic church registers, Lietuvos valstybės istorijos archyvas, F. 604, inv. 44, f. 107, k. 506v–507, <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3Q57-L98N-C99C?i=387&cat=2322277> (12.02.2026).

23 We wniosku o weryfikację orderu – odznaczenia widnieje data 14 lutego 1893 r., Kolekcja: Piotr Niwiński, IPN Gd 1265/2692, s. 9. Julian Wojtkowski podał w swoim słowniku dwie daty urodzin: 1893 i 1903. Zob. J. Wojtkowski, *Pilecki Giedymyn*, w: *Słownik biograficzny kapituły kolegiackiej w Dobrym Mieście*, red. J. Guzowski, Olsztyn 1999, s. 135. W pozostałych hasłach biograficznych widnieje rok 1903. Zob. W. Ziemiała, *Ś.p. ks. Giedymyn Pilecki*, „Warmińskie Wiadomości Diecezjalne” (1969) nr 2, s. 59; J. Pietrzak, *Pilecki Giedymyn, ps. Długosz, Kazimierz (1903–1967)*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 26, red. E. Rostworowski, Wrocław–Warszawa 1981, s. 254; S. Krasucki, *Ks. Giedymyn Pilecki (1903–1967), pseud. „Długosz”*, w: *Słownik Polski Walczącej na Kresach Północno-Wschodniej Rzeczypospolitej*, red. J. Malinowski, t. 1, Bydgoszcz 1995, s. 66; T. Krahel, *Ratowanie Żydów przez duchowieństwo katolickie archidiecezji wileńskiej w czasie okupacji niemieckiej (1941–1944)*, Białystok 2024, s. 271–273.

rodzeństwo: siostrę Ludwikę (1912–1998)²⁴ oraz braci: Witolda i Czesława²⁵. Czy „inny” Witold jest tożsamy z bratem Giedymina? Prawdopodobnie tak.

Rodzina Pileckich już w XIX wieku była bardzo liczna²⁶. W XVIII wieku żył protoplasta rodu późniejszego rotmistrza, jezuita Franciszek, który mógł porzucić służbę zakonnika po 1773 roku, czyli po kasacji zakonu²⁷. Nie znaleźliśmy bezpośrednich powiązań obydwu gałęzi, co nie wyklucza dalekiego powinowactwa. Prawdopodobnie „inny” Witold Pilecki był dalekim kuzynem późniejszego, sławnego Witolda Pileckiego.

Edukacja

Z życiorysu Witolda Pileckiego (zob. Aneks. Życiorys) wiemy, że przed pierwszą wojną światową uczył się on prywatnie. W 1922 roku zdał egzamin do drugiej klasy Państwowego Gimnazjum im. Jana Śniadeckiego w Oszmianie²⁸. Skończył w nim tylko cztery klasy. Powodem wstrzymania nauki w szkole była śmierć rodziców, których Witold nie wymienił z imion w życiorysie (prawdopodobnie Ludwik i Maria, rodzice Giedymina). Kontynuował naukę prywatnie. W 1928 roku wstąpił do Państwowego Seminarium Nauczycielskiego Męskiego w Wilnie²⁹, gdzie ukończył dwa kursy. Proces edukacji został ponownie przerwany, czego przyczyną była choroba³⁰.

W 1932 roku Witold Pilecki został przyjęty do Gimnazjum Koedukacyjnego dla Dorosłych im. ks. Piotra Skargi w Wilnie, gdzie skończył sześć klas, ale nie zdał odpowiedniego egzaminu. Co ciekawe, jego nauka w tej szkole musiała trwać zaledwie rok, gdyż już w 1933 roku został przyjęty do Instytutu Nauk

24 *Nekrolog Ludwiki Guzińskiej z domu Pileckiej*, „Dziennik Bałtycki” 6.04.1998, nr 81, s. 35; „Auszra”. *Wybór dokumentów*, red. Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Warszawa 2023, s. 197; W. Nowakowski, *Stawowski Władysław (1909–1955), pseud. „Sawa”*, w: *Słownik Polski Walczącej na Kresach Północno-Wschodniej Rzeczypospolitej*, t. 2, red. J. Malinowski, Bydgoszcz 1998, s. 124.

25 J. Pietrzak, *Pilecki Giedymin*, s. 254–255; S. Krasucki, *Ks. Giedymin Pilecki*, s. 66–68.

26 K. Tracki, *Młodość Witolda Pileckiego*, s. 21.

27 K. Tracki, *Młodość Witolda Pileckiego*, s. 26–27; J. Wróblewski, *Rotmistrz*, s. 36, 38.

28 S. Kiejdo, *Monografia państwowego Gimnazjum im. Jana Śniadeckiego w Oszmianie 1918–1939*, Gdańsk 1993.

29 J. Doroszewski, *Życie organizacyjne młodzieży w seminariach nauczycielskich w Polsce*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” (2002) nr 1–2, s. 71–107.

30 Vitoldo Pileckio (Witold Pilecki) prašymas leisti laikyti gimnazijos 6 klasių kurso egzaminą, autobiografija, egzaminų protokolai, LCVA, F. 173, inv. 2, f. 709, k. 3.

Handlowo-Gospodarczych w Wilnie, szkoły zawodowej wyższego stopnia³¹. Prawdopodobnie dyrekcja Instytutu przyjęła Pileckiego pod warunkiem uzupełnienia wykształcenia, gdyż wymagane było świadectwo ukończenia sześciu klas gimnazjum. Aby je uzyskać, Witold musiał zdać państwowy egzamin. W czasie nauki w tej szkole podchodził do niego dwa razy i za każdym razem bez powodzenia. W 1936 roku ukończył naukę, wybierając specjalizację na Wydziale Samorządowym. Wówczas dyrekcja Instytutu zażądała ponownego przedstawienia świadectwa zdania egzaminu po sześciu klasach gimnazjum. Z tego powodu Witold zapisał się w następnym roku jeszcze raz do Gimnazjum Koedukacyjnego dla Dorosłych im. ks. Piotra Skargi w Wilnie³².

W czerwcu 1937 roku przystąpił jako ekstern, czyli uczeń szkoły bez uprawnień³³, do egzaminu przed Państwową Komisją Egzaminacyjną przy Państwowym Gimnazjum Męskim im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie³⁴. Z zachowanego protokołu egzaminu wynika, że nie zaliczył pisemnych sprawdzianów z j. niemieckiego, matematyki i rysunku (udało mu się tylko zdać j. polski na ocenę dostateczną). W efekcie nie został on dopuszczony do części ustnej³⁵.

Jesienią 1937 roku Witold Pilecki podszedł po raz czwarty do egzaminu kończącego VI klasę gimnazjum. Dzięki zachowanym dokumentom znamy wiele szczegółów tego sprawdzianu wiedzy i umiejętności. Przykładem może być wykaz lektur z j. polskiego i niemieckiego (Aneks. Wykaz lektur z j. polskiego i niemieckiego), który obejmuje prozę i poezję od starożytności (*Antyгона* Sofoklesa) po czasy współczesne Witoldowi (*Chauffeur Schofför Weber und sein Freund Lotte Hansena* wydane po raz pierwszy w 1933 roku)³⁶.

31 Była to szkoła zawodowa wyższego stopnia, gdzie nauka trwała 3 lata. Zob. *Instytut Nauk Handlowo-Gospodarczych w Wilnie. Uczelnia egzystuje od 1924 roku*, Wilno 1935, s. 2.

32 Vitoldo Pileckio (Witold Pilecki) prašymas leisti laikyti gimnazijos 6 klasių kurso egzaminą, autobiografija, egzaminų protokolai, LCVA, F. 173, inv. 2, f. 709, k. 3–3v; Gimnazjum Koedukacyjne im. ks. Piotra Skargi dla dorosłych – prywatna szkoła średnia ogólnokształcąca – zob. *Księga adresowa m. Wilna. Wileński kalendarz informacyjny na rok 1939*, Wilno 1938, s. 118.

33 J. Sadowska, *Łędrzejewiczowska reforma oświaty w latach 1932–1933*, praca doktorska, Uniwersytet w Białymstoku, Instytut Historii, Białystok 1999, <https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/3123/1/doktorat.pdf> (12.02.2026), s. 142–143, 329, 357.

34 *Gimnazjum im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie. Wspomnienia wychowawców i wychowanków*, red. L. Malinowski, Bydgoszcz 1999.

35 Vitoldo Pileckio (Witold Pilecki) prašymas leisti laikyti gimnazijos 6 klasių kurso egzaminą, egzaminų protokolai, LCVA, F. 173, inv. 2, f. 723, k. 1–2v.

36 Vitoldo Pileckio (Witold Pilecki) prašymas leisti laikyti gimnazijos 6 klasių kurso egzaminą, autobiografija, egzaminų protokolai, LCVA, F. 173, inv. 2, f. 709, k. 4.

Część pisemna nie poszła Witoldowi dobrze, gdyż ponownie nie zaliczył sprawdzianu z j. niemieckiego i matematyki. Tym razem dano mu jednak szansę poprawy. Matematykę poprawił na ocenę dostateczną, a j. niemiecki zdał na części ustnej na ten sam stopień. Z pozostałych przedmiotów (religia, j. polski, historia wraz z nauką o Polsce współczesnej, geografia, przyrodoznawstwo, fizyka i chemia oraz rysunek) otrzymał oceny dostateczne (zob. Aneks. Zestawienie ocen [stopni])³⁷. Z zachowanego protokołu egzaminacyjnego (zob. Aneks. Protokół egzaminów ustnych) wynika, że jego odpowiedzi na części ustnej były niewystarczające. Witold Pilecki miał trudność z pytaniami z religii o sakramenty święte, wystąpienia Lutra czy wymienienie najważniejszych papieży. Na egzaminie z historii wykazał się jedynie znajomością wojen Rzymu z Kartaginą. Konflikty północne, czyli walki na terenie wokół morza Bałtyckiego od XVI do XVIII wieku, sprawiły mu już większą trudność. Ostatecznie komisja egzaminacyjna, złożona z nauczycieli Państwowego Gimnazjum Męskiego im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie, uznała w dniu 2 października 1937 roku, że Witold Pilecki zdał egzamin VI klasy³⁸.

Złożenie egzaminów z klasy szóstej gimnazjum było wówczas równoznaczne ze zdaniem matury, która dawała prawo do pójścia na studia wyższe. W edukacji panował chaos wynikający z funkcjonowania jednocześnie paru systemów oświatowych. Szósta klasa gimnazjum była równa drugiej klasie liceum, wprowadzonego w ramach reformy ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego Janusza Jędrzejewicza w 1932 roku. Zakładała ona istnienie 4-letniego gimnazjum i 2-letniego liceum³⁹.

Indeks Szkoły Nauk Politycznych w Wilnie⁴⁰

Mając świadectwo zdania egzaminu VI klasy gimnazjum, Witold Pilecki mógł zapisać się na studia w Szkole Nauk Politycznych przy Instytucie Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej w Wilnie. Instytucja miała charakter szkoły

37 Vitoldo Pileckio (Witold Pilecki) prašymas leisti laikyti gimnazijos 6 klasių kurso egzaminą, autobiografija, egzaminų protokolai, LCVA, F. 173, inv. 2, f. 709, k. 5.

38 Vitoldo Pileckio (Witold Pilecki) prašymas leisti laikyti gimnazijos 6 klasių kurso egzaminą, autobiografija, egzaminų protokolai, LCVA, F. 173, inv. 2, f. 709, k. 5–5v.

39 Zob. J. Sadowska, *Jędrzejewiczowska reforma oświaty*.

40 „Indeks Szkoły Nauk Politycznych w Wilnie Witolda Pileckiego, nr 896”.

prywatnej, ale otrzymywała dotacje z polskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych. Temat został dokładnie opisany w literaturze przez Marka Kornata⁴¹, Roberta Potockiego⁴², Henrykę Ilgiewicz⁴³, Pawła Liberę⁴⁴, dlatego poniżej podamy jedynie podstawowe informacje, ułatwiające czytelnikowi lekturę artykułu.

Statut Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej w Wilnie został zarejestrowany 17 stycznia 1930 roku. Miesiąc później, 19 lutego, ówczesny minister wyznań religijnych i oświecenia publicznego prof. Sławomir Czerwiński zatwierdził statut Wyższej Szkoły Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej⁴⁵. W dokumencie zapisano, że celem nowej instytucji naukowej było „badanie pod względem historycznym, geograficznym, gospodarczym, kulturalnym, społecznym i politycznym ziem i formacji państwowych polonijnych między Morzem Czarnym a Bałtyckim oraz ludów, tereny te zamieszkujących”⁴⁶.

Siedziba Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej w Wilnie i Szkoły Nauk Politycznych mieściła się w ówczesnej Bibliotece Państwowej im. Eustachego i Emilii Wróblewskich przy ulicy Arsenalskiej 8, nad rzeką Wilią, obok kompleksu zamkowego. Obecnie znajduje się tam Biblioteka Litewskiej Akademii Nauk (Lietuvos mokslų akademijos biblioteka), której adres to Žygimantų g. 1. Co ciekawe, do końca swojego istnienia Instytut wraz ze Szkołą nie nabył praw własności do budynku biblioteki⁴⁷.

Początkowo studia w Szkole Nauk Politycznych cieszyły się uznaniem. Na początku liczba słuchaczy na każdym roku przekraczała 100, a później wzrosła do ponad 200. W sumie w szczytowym momencie uczęszczać tam miało około 500 osób. Gdy pierwszy rocznik ją skończył, okazało się, że nie stanowi

41 M. Kornat, *Instytut Naukowo-Badawczy Europy Wschodniej w Wilnie (1930–1939) i jego wkład w rozwój polskiej sowietologii*, „Kwartalnik Historyczny” 107 (2000) nr 3, s. 43–89; M. Kornat, *Polska szkoła sowietologiczna 1930–1939*, Kraków 2003.

42 R. Potocki, *Instytut Naukowo-Badawczy Europy Wschodniej w Wilnie 1930–1939*, „Przegląd Zachodni” (2000) nr 2 (295), s. 211–219.

43 H. Ilgiewicz, *Instytut Naukowo-Badawczy Europy Wschodniej oraz Szkoła Nauk Politycznych w Wilnie (1930–1939)*, Warszawa 2019.

44 P. Libera, *Polityczne aspekty funkcjonowania Instytutu Badawczego Europy Wschodniej i Szkoły Nauk Politycznych w Wilnie (1930–1939)*, „Dzieje Najnowsze” 53 (2021) nr 4, s. 67–84, <https://doi.org/10.12775/DN.2021.4.04>.

45 H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 20.

46 M. Kornat, *Instytut*, s. 53; M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 30; H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 26–27.

47 M. Kornat, *Instytut*, s. 48; M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 34; H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 27.

ona trampoliny w karierze zawodowej. W efekcie liczba studentów spadła do poziomu około 60–80 osób na każdym roku. Wśród słuchaczy dominowali mieszkańcy Wilna i okolic, którzy stanowili około 40%⁴⁸.

Wykładowcami Szkoły Nauk Politycznych byli w większości pracownicy miejscowego Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, reaktywowanego w 1919 roku⁴⁹. Wielu z nich było już renomowanymi badaczami w swoich dyscyplinach. Inni dopiero zaczynali swoje kariery, które rozwinęli po II wojnie światowej w innych ośrodkach akademickich. Pełny wykaz wykładowców Witolda Pileckiego znajduje się w aneksie (zob. Aneks, I rok studiów, I semestr, rok akademicki: 1937/38 [s. 2–3]; I rok studiów, II semestr, rok akademicki: 1937/38 [s. 4–5]; II rok studiów, III semestr, rok akademicki: 1938/39 [s. 6–7]; II rok studiów, IV semestr, rok akademicki: 1938/39 [s. 8–9]). W tym miejscu możemy wymienić sławnych historyków: Henryka Łowmiańskiego i Ryszarda Mienickiego. Pierwszy z nich kontynuował swoje badania na Uniwersytecie Adama Mickiewicza w Poznaniu⁵⁰, a drugi na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu⁵¹.

W latach 1931, 1934 i 1936 Stanisław Cat-Mackiewicz, były pracownik Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej oraz ówczesny redaktor naczelny wileńskiego „Słowa”, zarzucał Instytutowi i Szkole łączenie tematów Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich, krajów bałtyckich i Wielkiego Księstwa Litewskiego, podnoszenie kwestii personalnych oraz propagowanie komunizmu. Wynikiem tego były dwie kontrole w Szkole i próby reform w programie nauczania. Zdaniem Libery władze Instytutu i Szkoły zrealizowały sugestie po kontrolne jedynie częściowo, gdyż zniknęły tylko niektóre przedmioty mające w tytułach Rosję lub ZSRR⁵². Potwierdza to analiza spisów wykładów według nowego programu dla roku akademickiego 1937/38 oraz 1938/39, w semestrach

48 M. Kornat, *Instytut*, s. 50; P. Libera, *Polityczne aspekty*, s. 69.

49 H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 11.

50 G. Łabuda, *Dzieło życiowe Henryka Łowmiańskiego (22 VIII 1898 – 4 IX 1984)*, „Roczniki Historyczne” 52 (1986), s. 245–248; S. Alexandrowicz, *Henryk Łowmiański (10 VIII 1899 – 4 IX 1984)*, „Studia Podlaskie” 1 (1990), s. 317–321; M. Barański, *Łowmiański Henryk*, w: *Słownik historyków polskich*, red. M. Prosińska-Jackl, E. Fonkowicz, Warszawa 1994, s. 317–318; H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 135–140.

51 W. Hejnosz, *Ryszard Mienicki*, „Archeion” 27 (1957), s. 410–413; A. Tomczak, *Mienicki Ryszard*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 20, red. E. Rostworowski, Wrocław–Warszawa 1975, s. 800–801; *Ryszard Mienicki (1886–1956)*, *Archiwista i historyk*, red. W. Chorażyczewski, R. Degen, Toruń 2009; H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 200.

52 P. Libera, *Polityczne aspekty*, s. 81–82.

V i VI nadal znajduje się wiele wykładów z ZSRR w nazwie⁵³. W indeksie Pileckiego nie ma ich tylko dlatego, że kończy się on na IV semestrze.

Szkoła Nauk Politycznych funkcjonowała do wybuchu II wojny światowej. Jej wykładowcy, będący jednocześnie pracownikami USB, kontynuowali pracę na uczelni do grudnia 1939 roku, kiedy to władze litewskie zlikwidowały polski uniwersytet. Zdaniem Henryki Ilgiewicz w tym czasie pracownicy Szkoły Nauk Politycznych zniszczyli część dokumentacji instytucji⁵⁴. W ten sposób chcieli obronić siebie i studentów przed represjami nowych władz.

Zapisanie się do Szkoły Nauk Politycznych przez Witolda Pileckiego musiało mieć miejsce w pierwszej połowie października 1937 roku. Oprócz powyższego świadectwa złożył on zapewne *curriculum vitae*, świadectwo urodzenia, trzy fotografie, świadectwo moralności, oświadczenie o zapoznaniu się szczegółowo z przepisami szkoły, kwestionariusze statystyczne oraz zapłacił wpisowe w wysokości 50 zł. Po przyjęciu musiał zapłacić dodatkowo 115 zł opłaty semestralnej⁵⁵. Następnie Witold otrzymał tytułowy indeks. Analiza dokumentu wykazała, że Witold studiował tam tylko 2 lata (4 semestry), od 1937 do 1939 roku. W indeksie znajdziemy potwierdzenia dokonania wpisów oraz obecności na zajęciach, a także oceny z egzaminów.

Interesującą kwestią są nazwy przedmiotów w dokumencie. W większości przypadków pasują one do oficjalnych spisów wykładów zamieszczonych w książkach Kornata i Ilgiewicz⁵⁶. Odnotowaliśmy jednak kilka drobnych odstępstw polegających na zmianie kolejności wyrazów, ich braku lub dodaniu. Dowodzi to albo intencjonalnego nietrzymania się sztywno programu nauczania, albo nieprzykładania należytej staranności do wpisywania nazw przedmiotów. Indeks Witolda Pileckiego stanowi tym samym świetne źródło do ukazania tego mało znanego aspektu dydaktyki, którego nie da się wyśledzić, analizując oficjalne dokumenty.

Na pierwszym roku Witold uzyskał komplet wpisów i zdobył poświadczenie zaliczenia I i II semestru (zob. Aneks, I rok studiów, I semestr, rok akademicki: 1937/38 [s. 2–3]; I rok studiów, II semestr, rok akademicki: 1937/38 [s. 4–5]). Później było gorzej, gdyż w III semestrze nie zdobył wpisów (za wpis i obecność z przedmiotu „Ćwiczenia z metodologii pracy naukowej” prowadzonego przez

53 M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 594–603.

54 H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 102.

55 R. Potocki, *Instytut*, s. 216; H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 95–96.

56 M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 599–509; H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 199–203.

prof. dr. Bolesława Wilanowskiego⁵⁷ (zob. Aneks, II rok studiów, III semestr, rok akademicki: 1938/39 [s. 6–7]). W efekcie Witold nie zaliczył semestru. W IV semestrze było jeszcze gorzej (Aneks, II rok studiów, IV semestr, rok akademicki: 1938/39 [s. 8–9]). Witold nie zaliczył tego samego przedmiotu oraz dwóch innych: „Ćwiczeń z polityki ekonomicznej” dr Jana Rutkiego⁵⁸ i „Lektoratu języka tureckiego” Jego Ekscelencji Hadży Seraju Chana Szapszała⁵⁹. Prawdopodobnie Witold Pilecki zamierzał je wszystkie poprawić, ale wybuch II wojny światowej pokrzyżował te plany.

Płatności za studia były dokonywane w I semestrze przez Witolda Pileckiego systemem miesięcznych rat po 23 zł, co w sumie dało 92 zł. Brak informacji o piątej racie, która dawałaby w sumie wymagane 115 zł. Mimo tego semestr został zaliczony przez dyrektora Wiesława Wielhorskiego⁶⁰. Drugi semestr został również zaliczony bez adnotacji o płatności. W przypadku III semestru widzimy informację o odroczeniu czesnego do 30 września 1939 roku, jednak z racji wybuchu II wojny światowej nie doszło ono do skutku. Ten i następny (czwarty) semestr nie zostały potwierdzone. W indeksie znajdziemy również adnotację o korzystaniu przez Witolda ze szkolnej biblioteki, ale tylko w ciągu I roku studiów.

Patrząc na oceny z egzaminów (zob. Aneks, Wykaz egzaminów i kolokwiiów, [s. 18–19]), trudno nie zauważyć, że Witoldowi Pileckiemu na studiach szło znacznie lepiej niż na egzaminach po sześciu klasach gimnazjum. Egzamin w szkole średniej udało mu się złożyć dopiero za piątym razem. W indeksie szkoły wyższej nie znaleźliśmy ani jednej poprawki. Zamiast tego widzimy

57 J. R. Bar, *Prof. Bolesław Wilanowski (30 I 1885–4 X 1952)*, „Prawo Kanoniczne. Kwartalnik Prawno-Historyczny” 22 (1979) nr 1–2, s. 259–263; M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 558; H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 172–174; A. Dębiński, *O profesorze Bolesławie Wilanowskim – nieco zapomnianym wileńskim uczonym*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Sectio G–Ius” 71 (2024) nr 3, s. 55–69, <https://doi.org/10.17951/g.2024.71.3.55-69>.

58 J. Stankiewicz, *Szkic biograficzny oraz charakterystyka i ocena dorobku naukowego w dziedzinach skarbowości, prawa skarbowego i statystyki profesora Mieczysława Witolda Gutkowskiego*, w: *Magistri Nostri skarbowości i prawa skarbowego w Polsce do 1939 roku*, red. T. Nieborak, Poznań 2016, s. 160, 170.

59 M. Pawelec, *Muzułmańskie echa wizyty Hadży Seraji Szapszała w Jugosławii w 1936 roku*, „Almanach Karaïmski” 5 (2016), s. 103–118, <https://doi.org/10.33229/ak.2016.05.05>; K. Filipow, *Seraja Szapszał (1873–1961). Komandor Orderu Odrodzenia Polski*, „The Ukrainian Numismatic Annual” 2 (2018), s. 150–158, <https://doi.org/10.31470/2616-6275-2018-2-150-158>; H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 159–161.

60 J. Wiśnicki, *Władysław Wielhorski jako badacz problematyki litewskiej i białoruskiej*, „Annales Universitatis Marie Curie-Skłodowska, Sectio F – Historia” 54/55 (1999/2000), s. 261–270; Kornat, *Polska szkoła*, s. 548–549; H. Ilgiewicz, *Instytut*, passim.

siedem zdanych egzaminów, w tym trzy na ocenę dobrą (z j. rosyjskiego, tu-reckiego oraz prawa konstytucyjnego państw Europy Zachodniej) i cztery na dostateczną.

Dalsze losy

Stanisław Krasucki, autor biogramu Giedymina w *Słowniku Polski Walczącej na Kresach Północno-Wschodniej Rzeczypospolitej*, wymienił Witolda jako współautora życiorysu Giedymina, obok siostry Ludwiki⁶¹, a Jerzy Pietrzak, autor biogramu Giedymina w *Polskim Słowniku Biograficznym*, wskazał w 1981 roku prywatne archiwum Witolda i Czesława Pileckich⁶². To by oznaczało, że Witold przeżył wojnę. Niestety, dalsze poszukiwania nie przyniosły rezultatu⁶³.

Udało nam się za to znaleźć nekrolog młodszej siostry Witolda, Ludwiki, która zmarła 3 kwietnia 1998 roku, i została pochowana na Cmentarzu Centralnym Srebrzysko w Gdańsku⁶⁴. Próby dalszych poszukiwań w tym kierunku nie przyniosły rezultatu.

Na stronie *Nekrologi warszawskie. Baza nekrologów* znajduje się informacja o śmierci Czesława Lecha Pileckiego, który zmarł 20 listopada 1989 roku i został pochowany w Warszawie⁶⁵. Czy był on bratem Witolda? Niestety, obecnie nie jesteśmy w stanie tego ustalić, ale stanowi to wskazówkę do dalszych poszukiwań.

Podsumowanie

Tytułowy indeks ze Szkoły Nauk Politycznych w Wilnie nie należał do późniejszego rotmistrza Witolda Pileckiego, lecz do jego imiennika. Analizując

61 S. Krasucki, *Ks. Giedymina Pilecki*, s. 68.

62 J. Pietrzak, *Pilecki Giedymina*, s. 255.

63 E-mail Jerzego Pietrzaka, pracownika Instytutu Interdyscyplinarnych Badań Historycznych Uniwersytetu Kaliskiego, do Mariusza Balcerka, pracownika Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej – Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu, 10 grudnia 2025; E-mail ks. Tadeusza Krahela do Mariusza Balcerka, pracownika Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej – Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu, 17 grudnia 2025.

64 *Nekrolog Ludwiki Guzińskiej z domu Pileckiej*, s. 35.

65 *Alfabetyczny spis zmarłych, nazwiska z zakresu Pietrzk-Pił*, w: *Nekrologi warszawskie. Baza nekrologów*, <https://www.nekrologi-baza.pl/zlista/304> (12.02.2026).

zawartość dokumentu, poznaliśmy realia studiów w Wilnie pod koniec lat 30. XX wieku.

Zebrany materiał wskazuje, że Witold Pilecki był przeciętnym uczniem i studentem, ale bardzo ambitnym i wytrwałym człowiekiem. Doskonałym tego potwierdzeniem jest jego długa i trudna droga do uzyskania świadectwa zdania egzaminu VI klasy gimnazjum. Ostatecznie udało mu się zakończyć sukcesem ten etap edukacji i pójść na studia, które przerwała dopiero II wojna światowa.

Tekst o zbieżności imienia i nazwiska chcemy zakończyć informacją o znalezieniu w elektronicznej bazie Instytutu Pamięci Narodowej zbioru dokumentów dotyczących kolejnego Witolda Pileckiego. Trzecim, żyjącym w pierwszej połowie XX wieku, Witoldem Pileckim był syn Aleksandra, urodzony w 1896 roku, pochodzący z ówczesnej guberni mohylewskiej, żołnierz Straży Granicznej Zakaukaskiego Okręgu Armii Czerwonej. W 1925 roku dopuścił się on z kolegami przestępstwa służbowo-gospodarczego, za co miał dostać naganę⁶⁶.

Aneks

W aneksie znalazło się pięć dokumentów: *Žyciorys*, [Wykaz lektur z j. polskiego i niemieckiego], *Zestawienie ocen (stopni)*, *Protokół egzaminów ustnych* oraz *Indeks*. Pierwsze cztery pochodzą z Centralnego Archiwum Państwowego Litwy (Lietuvos centrinis valstybės archyvas), z fondu 173 pod tytułem „Kuratorium Okręgu Szkolnego w Wilnie i Inspektoraty Okręgu Szkolnego w Wilnie” (Vilniaus mokyklų apygardos kuratorija ir mokyklų rajonų inspektorijų įstaigos Vilniuje), z sygnatury numer 709. Piątym dokumentem jest tytułowy Indeks, który w trakcie przygotowywania znajdował się w tymczasowym depozycie Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej – Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu.

Wszystkie dokumenty z aneksu nie były do tej pory publikowane i pozostawały nieznane badaczom. W kontekście analizy postaci „innego” Witolda Pileckiego posiadają one kluczowe znaczenie. Dotyczy to zwłaszcza Indeksu, który jest głównym przedmiotem analizy w tym tekście.

Przygotowując dokumenty do publikacji, przyjęliśmy zasadę minimalnej ingerencji w tekst. Język wszystkich zamieszczonych materiałów pochodzi

66 Zbiór kopii materiałów archiwalnych przekazanych przez Akademię Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Republiki Gruzji, Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie, IPN BU 2907/209, t. 2, s. 156.

z lat 30. XX wieku z terenów ówczesnych północno-zachodnich II RP. Artykuł ma charakter naukowy, ale jego odbiorcami mogą być pasjonaci tego okresu dziejów Polski i regionu. Dlatego chcieliśmy zachować charakter języka publikowanych dokumentów, czy wręcz jego urok, i nie uwspółcześniać go zgodnie z instrukcjami wydawniczymi dla źródeł z wcześniejszego okresu⁶⁷. Dokonałiśmy jedynie niezbędnych uzupełnień, najczęściej w nazwach własnych, oraz rozwiązaliśmy skróty, aby ułatwić lekturę materiałów czytelnikowi.

Życiorys⁶⁸

Urodziłem się dnia 31 stycznia 1905 roku w ok[olicy]⁶⁹ Brodziszczach⁷⁰, gm[ini] juraciskiej⁷¹, pow[iatu] wołyżyńskiego⁷². Przed wojną światową uczyłem się prywatnie. Po wojnie uczęszczałem do Szkoły Powszechnej w Brodziszczach. W roku 1922 złożyłem egzamin do drugiej klasy Państw[owego] Gimnazjum [im. Jan Śniadeckiego]⁷³ w Oszmianie⁷⁴. Po ukończeniu czterech klas tego gimnazjum zmuszony byłem przerwać naukę, gdyż do tego przyczyniła się

67 *Instrukcja wydawnicza dla źródeł historycznych. Od XVI do połowy XIX wieku*, red. K. Lepszy, Wrocław 1953; I. Ihnatowicz, *Projekt instrukcji wydawniczej dla źródeł historycznych XIX i początku XX wieku*, „*Studia Źródłoznawcze*” 7 (1962), s. 99–124.

68 Vitoldo Pileckio (Witold Pilecki) prašymas leisti laikyti gimnazijos 6 klasių kurso egzaminą, autobiografija, egzaminų protokolai, LCVA, F. 173, inv. 2, f. 709, k. 3–3v.

69 Okolica, okolnica – typ wioski, gdzie zabudowania są rozmieszczone wokół owalnego placu.

70 Brodziszczce – wioska należąca do parafii rzymskokatolickiej Narodzenia NMP w Trąbach. Zob. E. Kamińska, A. Kamiński, *Brodziszczce*, w: *Baza miejscowości kresowych*, <https://www.kami.net.pl/kresy/>.

71 Juraciszki – wówczas siedziba gminy wiejskiej. Obecnie Юрацішкі (ros. Юратишки) – osiedle typu miejskiego w rejonie iwewskim, obwodu grodzieńskiego, na terenie Białorusi. Zob. *Juraciszki*, w: *Wikipedia*, <https://pl.wikipedia.org/wiki/Juraciszki> (12.02.2026); *Juraciszki*, w: *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. 3, red. F. Silimierski, B. Chlebowski, W. Walewski, Warszawa 1882, s. 628.

72 Wołożyn – wówczas siedziba powiatu wołyżyńskiego w województwie nowogrodzkim. Obecnie Валожын – miasto w obwodzie mińskim, siedziba władz rejonu wołożańskiego, na terenie Białorusi. Zob. *Wołożyn*, w: *Wikipedia*, <https://pl.wikipedia.org/wiki/Wo%C5%82o%C5%BCyn> (12.02.2026); L. Uziębło, *Wołożyn*, w: *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. 13, red. B. Chlebowski, Warszawa 1893, s. 910–912.

73 Zob. S. Kiejdo, *Monografia*.

74 Oszmiana – wówczas miasto powiatowe w województwie wileńskim. Obecnie Ашмяны – miasto w obwodzie grodzieńskim, siedziba władz rejonu oszmiańskiego, na terenie Białorusi. Zob. *Oszmiana*, w: *Wikipedia*, <https://pl.wikipedia.org/wiki/Oszmiana> (12.02.2026); J. Krz., *Oszmiana*, w: *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. 7, red. B. Chlebowski, W. Walewski, Warszawa 1886, s. 751–754.

śmierć rodziców. W przerwie tej uczyłem się prywatnie. W roku 1928 wstąpiłem do Państwowego Seminarium Nauczycielskiego Męsk[iego im. T. Zana] w Wilnie⁷⁵, gdzie ukończyłem dwa kursy tegoż. Następnie z racji choroby miałem dłuższą przerwę w nauce. W roku 1932 zostałem przyjęty do Gimnazjum [Koedukacyjnego] dla Dorosłych ks[iędza] Piotra Skargi [w Wilnie] i tu skończyłem sześć klas⁷⁶. W roku szkolnym 1933/34 wstąpiłem do Instytutu Nauk Handlowo-Gospodarczych w Wilnie⁷⁷. W okresie nauki w instytucie stałem dwukrotnie do egzaminów z zakresu sześciu klas gimnazjum – ostatnio w lutym 1936 roku przy Państw[owym] Gimnazjum [Męskim im. Króla] Zygmunta Augusta [w Wilnie]⁷⁸, lecz niestety egzaminów tych nie złożyłem [nie zdałem]. W czerwcu 1936 roku ukończyłem Instytut Nauk Handlowo-Gospodarczych – wydział samorządowy⁷⁹. Ponieważ Dyrekcja Instytutu zażądała przedłożenia świadectwa ukończeniu sześciu klas gimnazjum państwowego⁸⁰, dlatego w r[oku] 1937 od 1 lutego uczęszczałem do Gimnazjum [Koedukacyjnego] dla Dorosłych ks[iędza] Piotra Skargi [w Wilnie] do klasy szóstej i w czerwcu b[ieżącego] r[oku] przystąpię do egzaminu za sześć klas gimnazjum przed Państwową Komisją Egzaminacyjną przy [Państwowym] Gimnazjum [Męskim im. Króla] Zygmunta Augusta w Wilnie.

Witold Pilecki

Wilno, dn[ia] 3/vI 1937 r[oku]

[Wykaz lektur z j. polskiego i niemieckiego]⁸¹

Wykaz lektury z języka polskiego:

Antyгона – Sofokles

75 J. Doroszewski, *Życie organizacyjne młodzieży*, s. 75–76.

76 Gimnazjum Koedukacyjne im. ks. Piotra Skargi dla dorosłych – prywatna szkoła średnia ogólnokształcąca. Zob. *Księga adresowa*, s. 118.

77 Była to szkoła zawodowa wyższego stopnia, gdzie nauka trwała 3 lata. Zob. *Instytut Nauk*, s. 2.

78 Zob. *Gimnazjum im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie*.

79 W Instytucie były trzy wydziały: ogólno-handlowy, rolniczo-handlowy i samorządowy. Zob. *Instytut Nauk*, s. 3.

80 Świadectwo ukończenia sześciu klas gimnazjum było niezbędne do przyjęcia do Instytutu. Zob. *Instytut Nauk*, s. 12. Prawdopodobnie Dyrekcja Instytutu przyjęła Witolda Pileckiego pod warunkiem uzupełnienia wykształcenia.

81 Vitoldo Pileckio (Witold Pilecki) prašymas leisti laikyti gimnazijos 6 klasių kurso egzaminą, autobiografija, egzaminų protokolai, LCVA, F. 173, inv. 2, f. 709, k. 4.

Zemsta – [Aleksander] Fredro
Grażyna – [Adam] Mickiewicz
Balladyna – [Adam] Mickiewicz
Placówka – [Bolesław] Prus
Listopad – [Henryk] Rzewuski
Odprawa posłów greckich – [Jan] Kochanowski
Przypadki Mikołaja Doświadczyńskiego – [Ignacy] Krasicki

Lektura z języka niemieckiego:
Chauffer [Schofför] Weber und sein Freund – [Lotte Hansen]

Witold Pilecki

Zestawienie ocen (stopni)⁸²

wydział mat[ematyczno]-przyr[odniczy]

Przedmioty	Reli- gia	Język p o l - ski	J ę z y k n i e - miecki	Historia wraz z na- uką o Pol- sce współ- [czesnej]	G e o - grafia	Przy- rodo- znaw[- stwo]	Fizyka i Che- mia	Mat e - matyka	R y s u - nek
Egzamin piśmienny		dst.	nd.					nd./dst.	dst.
Egzamin ustny	dst.	dst.	dst.	dst.	dst.	dst.	dst.	dst.	
Oceny ostateczne	dst.	dst.	dst.	dst.	dst.	dst.	dst.	dst.	dst.

Uchwała ogólna Państwowej Komisji Egzaminacyjnej:

zdał zwyczajny egzamin 6-ciu klas. Dnia 2.X.1937

Członkowie komisji egzaminacyjnej

W[itális] Maliszewski⁸³

⁸² Vitoldo Pileckio (Witold Pilecki) prašymas leisti laikyti gimnazijos 6 klasių kurso egzaminą, autobiografija, egzaminų protokolais, LCVA, F. 173, inv. 2, f. 709, k. 5.

⁸³ Nauczyciel j. polskiego w Państwowym Gimnazjum Męskim im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie. Zob. *Gimnazjum im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie*, s. 186, 201, 232, 253, 302, 380, 470. Uczeń szkoły Jarosław Antoni Krzysztofowicz tak go po latach opisał: „Niby spokojny a nerwowy. Na trójkę trzeba było u niego napracować się” (J. A. Krzysztofowicz, *Moi profesorowie*, w: *Gimnazjum im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie*, s. 186).

T[adeusz] Czernik⁸⁴
A[ndrzej] Nimski[?]⁸⁵
H[erta] Dzikowska⁸⁶
ks. P[iotr] Rynki[ewicz]⁸⁷
St[anisław] Trzebiński⁸⁸

-
- 84 Nauczyciel matematyki w Państwowym Gimnazjum Męskim im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie. Zob. *Gimnazjum im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie*, passim. Uczeń szkoły Stanisław Parfianowicz tak go po latach opisał: „Wykładał bardzo dobrze, konkretnie i zrozumiale, można powiedzieć, że i najgorszy tuman mógł zrozumieć, a matematyka nie jest przecież łatwą dziedziną nauki” (S. Parfianowicz, *Wspomnienia o profesorach Gimnazjum i Liceum im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie*, w: *Gimnazjum im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie*, s. 212).
- 85 Prawdopodobnie nauczyciel geografii w Państwowym Gimnazjum Męskim im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie. Zob. S. Parfianowicz, *Wspomnienia*, s. 207. Uczeń szkoły Stanisław Parfianowicz tak go po latach opisał: „Pan Andrzej – uczył nas geografii (a w starszych klasach mineralogii) przez całe osiem lat pobytu w szkole średniej” (S. Parfianowicz, *Wspomnienia*, s. 207).
- 86 Nauczycielka j. niemieckiego w Państwowym Gimnazjum Męskim im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie. Uczeń szkoły Tadeusz Kasprzycki tak po latach opisał naukę: „Język niemiecki już na wstępie nie wzbudzał mego zainteresowania. Nie podobała mi się kaligrafia brzydkiego [pisma] gotyckiego i rosnąca ilość słówek do zapamiętania. W następnym roku przeszliśmy do alfabetu łacińskiego, ale przysły zmyły z odmianą rzeczowników, zwłaszcza z ich rodzajnikami, oraz czasowników. Na szczęście nauczycielka była sympatyczna. Była nią młoda, dość wysoka i przystojna Niemka Herta Winkler [panieńskie nazwisko]. Prowadziła lekcje żywo, chodząc po klasie i między rzędami ławek, często się uśmiechając i żartując” (T. Kasprzycki, *To była dobra szkoła*, w: *Gimnazjum im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie*, s. 103).
- 87 Nauczyciel religii, zwany Piecką lub Pietią, w Państwowym Gimnazjum Męskim im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie. Zob. *Gimnazjum im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie*, passim. Uczeń szkoły Jarosław Antoni Krzysztofowicz tak go po latach opisał: „Ks. prof. Rynkiewicz z parafii św. Jakuba uczył na religii przez 6 lat. Zwany *Piecią* był pocziwym grubasem, którego tylko raz widziałem wzburzonego, kiedy przygotowując nas na ministrantów w kaplicy szkolnej (taka była w Gimn. im. Króla Zygmunta Augusta) stwierdziła po lekcji brak wina (chyba 2 butelek), które wypilo po kieliszeczku 28 osób. Te lekcje – nie wiem czemu – traktowało się w szkole jako luźniej” (J. A. Krzysztofowicz, *Moi profesorowie*, s. 191).
- 88 Nauczyciel biologii w Państwowym Gimnazjum Męskim im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie. Zob. *Gimnazjum im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie*, passim. Uczeń szkoły Stanisław Parfianowicz tak go po latach opisał: „P. Trzebiński – wykładał nam biologię w klasach licealnych. Był to średniego wzrostu blondyn, zawsze starannie ubrany, grzeczny, może nawet nadmiernie w stosunku do uczniów, pachnący wodą kolońską. Miał przezwisko Peđał. Wtenczas nie bardzo dobrze wiedzieliśmy, co to znaczy. Widocznie komuś ze starszych kolegów jego zachowanie wydawało się nieco podejrzanym, wskutek jego uprzejmości. Nie sądzę, by to przezwisko miało jakieś podstawy uzasadnione. Był dobrym, doświadczone wymagającym nauczycielem. Znał dobrze swój przedmiot i nauczał konkretnie” (S. Parfianowicz, *Wspomnienia*, s. 210).

L[eon] Stępiński⁸⁹

K[azimierz] Bieliński⁹⁰

Przewodniczący komisji egzaminacyjnej

J[an] Żel[ski]⁹¹

Protokół egzaminów ustnych⁹²

Przedmiot egzaminu	Data	Treść pytań i krótka charakterystyka odpowiedzi
Religia	30.IX.1937	O sakramentach św. Wystąpienia Lutra Wymienić tylko najważniejszych papieży. Odpowiedzi słabe K[siaźdz] P[iotr] R[ynkiewicz]
Język polski	30.IX.1937	Program polityczny „kazań sejmowych” Skargi. Najstarsze zabytki w jęz. łacińskim. Charakterystyka stylu barokowego. Wiadomości wystarczające, orientacja słaba. W[italis] M[ali- szewski]
Geografia	[30.]IX[.1937]	Bogactwa mineralne Polski. — Ukształtowanie geograficzne] Francji — jej posiadłości Geografia Polski umi[e] — więcej nie umi[e]
Język niem[iecki]	30/IX[/1937]	Der Edelknabe. Declination. Konjugation Odp[owiedzi] dost[ateczne]

89 Nauczyciel chemii w Państwowym Gimnazjum Męskim im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie. Zob. *Gimnazjum im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie*, passim. Uczeń szkoły Stanisław Parfianowicz tak go po latach opisał: „P. Leon Stępiński – Wyjątkowo utrwaliło mi się imię, gdyż nazywaliśmy go Leoś od imienia oczywiście. Niski, starszy pan, szczupły, w okularach, w pracowni chemicznej często popalający papierosa lub popijający kawę. Przy prowadzeniu wykładu nieco śmiesznie podskakiwał. Lubił porządek w laboratorium i dbał o to, by uczniowie nie wprowadzali bałaganu” (S. Parfianowicz, *Wspomnienia*, s. 210).

90 Nauczyciel historii w Państwowym Gimnazjum Męskim im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie. Zob. *Gimnazjum im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie*, passim. Uczeń szkoły Krzysztof Maciej Mianowski tak go po latach opisał: „Profesor Bieliński uczył nas historii, chyba w pierwszej, trzeciej i czwartej klasie. Był niskiego wzrostu, elegancki, wymagający” (K. M. Mianowski, *Gimnazjum im. Króla Zygmunta Augusta*, w: *Gimnazjum im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie*, s. 366).

91 Dyrektor szkoły, uczył matematyki i fizyki w Państwowym Gimnazjum Męskim im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie. Zob. *Gimnazjum m. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie*, passim. Uczeń szkoły Czesław Zgorzelski tak go po latach opisał: „Wysoki, szczupły, starannie ubrany, utrzymywał należyty dystans wobec młodzieży, przy pełnym zachowaniu zycziwej postawy w stosunku do otoczenia” (C. Zgorzelski, *W strefie Wielkiej i Małej Pohulanki*, w: *Gimnazjum im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie*, s. 74).

92 Vitoldo Pileckio (Witold Pilecki) prašymas leisti laikyti gimnazijos 6 klasių kurso egzaminą, autobiografija, egzaminų protokolai, LCVA, F. 173, inv. 2, f. 709, k. 5–5v.

Przedmiot egzaminu	Data	Treść pytań i krótka charakterystyka odpowiedzi
Historia wraz z nauką o Polsce współczesnej		1. Wojny punickie 2. Przyczyny walne [sporu pomiędzy papieżem] G[rzegorzem] VII i [cesarzem] H[enrykiem] IV 3. Wojna północna Kandydat wykazał pełne wiadomości z zakresu pierwszego pytania na pozostałe odpowiedź była b[ardzo] dostateczna K[azimierz] B[ieliński]
Przyrodznawstwo	1/X 37r.	Mchy, budowa, pospolite gatunki, rozród. Asymilacja węgla przez rośliny zielone. Budowa nasienia roślin dwu i jednoliściennych. Ssaki drapieżne. Skład kości. Odpowiedzi b[ardzo] słabe St[anisław] Trzeb[irński]
Fizyka z chemią	1/X 37 r.	Ciśnienie Zasady Newtona Współczynnik rozszerzalności Własności dwutlenku siarki Dost[teczna] L[eon] Stęp[irński]
Matematyka	1.X 37 r.	1. Zredukować $\sqrt{12} + \sqrt{75} - \sqrt{48}$ 2. Rozwiązać $x^4 - 5x^2 + 4 = 0$ 3. Wielokąty równoważne. 4. Twierdzenie] o kącie zewnętrznym w tr[ójką]cie 5. Podz[iał] odc[inka] na 3 r[ówne] części ogólnie odp[owiedź] słaba

Indeks

I rok studiów, I semestr, rok akademicki: 1937/38 [s. 2–3]

Lp.	Wykładowca	Wykłady	Poświadczenia wykładowców, że słuchacz wpisu dokonał	Poświadczenia wykładowców, że słuchacz uczęszczał na wykłady
1.	Prof. B[ronisław] Wróblewski ⁹³	Zasady socjologii ⁹⁴ .	tak	tak

93 H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 174–176; P. M. Żukowski, Bronisław Wróblewski – Stefan Glaser. *Sprawa katedr prawa i procesu karnego na Wydziale Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie*, „Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa” 14 (2021) nr 3, s. 331–354.

94 M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 599; H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 202.

Lp.	Wykładowca	Wykłady	Poświadczenia wykładowców, że słuchacz wpisu dokonał	Poświadczenia wykładowców, że słuchacz uczęszczał na wykłady
2.	Doc[ent] Dr Witold [Jan] Świda ⁹⁵	Wstęp do prawoznawstwa ⁹⁶ .	tak	tak
3.	Doc[ent] Dr A[n-drzej] Mycielski ⁹⁷	Teoria ustroju państwa ⁹⁸ .	tak	tak
4.	Prof. Dr H[enryk] Łowmiański	Dzieje gosp[odarcze] Rze-czypospol[itej] z uwzgl[ęd-nieniem] stosunków Eur[opy] Wsch[odniej] ⁹⁹ .	tak	tak
5.	Prof. Dr St[efan] Ehrenkreutz ¹⁰⁰	Hist[oria] ustr[oju] Polski i W[ielkiego] K[sięstwa] Lit[ewskiego] w zest[awie-niu] z his[torią] ich sąsiad[ów] wsch[odnich] ¹⁰¹ .	tak	tak
6.	Prof. Dr St[anisław] Świaniewicz ¹⁰²	Ekonomia polityczna ¹⁰³ .	tak	tak

95 P. M. Żukowski, *Świda Witold Jan*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 51, red. A. Romanowski, Warszawa–Kraków 2016, s. 216–219; T. Juchniewicz, P. Pluta, *Witold Świda. Przyczynek do dziejów wileńskich przyszedłego Rektora Uniwersytetu Wrocławskiego*, „Rocznik Stowarzyszenia Naukowców Polaków Litwy” 18 (2018), s. 439–450; P. M. Żukowski, *Bronisław Wróblewski – Stefan Glaser*, s. 331–354.

96 M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 599; H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 201.

97 M. Tarkowski, *Prawo publiczne na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie*, „Zeszyty Prawnicze” 9 (2009) nr 1, s. 191–217, <https://doi.org/10.21697/zp.2009.9.1.08>.

98 M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 599.

99 M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 599; H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 200.

100 M. Bielińska, *Ehrenkreutz Stefan Łukasz (1880–1945)*, w: *Słownik biograficzny archiwistów polskich*, t. 1: 1918–1984, red. M. Bielińska, I. Janosz-Biskupowa, Warszawa–Łódź 1988, s. 58–59; H. Winnicki, *Ehrenkreutz Stefan*, w: *Słownik historyków polskich*, s. 125; M. Smogorzewska, *Posłowie i Senatorowie Rzeczypospolitej Polskiej 1919–1939. Słownik biograficzny*, t. 2: E–J, Warszawa 2000, s. 27–29; M. Kornat, *Instytut*, s. 45–46; M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 543–544; H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 119–122.

101 Inna nazwa przedmiotu: „Historia ustroju Polski i Wielkiego Księstwa Litewskiego w zestawieniu z historią ustroju ich wschodniego sąsiada” – zob. M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 599; „Historia ustroju Polski i Wielkiego Księstwa Litewskiego w zestawieniu z historią ich wschodnich sąsiadów” – zob. H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 199.

102 Występuje również zapis Świaniewicz. Zob. M. Kornat, *Instytut*, s. 58–59, 67–72, 81; M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 65–71, 555–556; H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 156–159.

103 M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 599; H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 201.

Lp.	Wykładowca	Wykłady	Poświadczenia wykładowców, że słuchacz wpisu dokonał	Poświadczenia wykładowców, że słuchacz uczęszczał na wykłady
7.	Prof. K[azimierz] Mo-szyński ¹⁰⁴	Etnografja Polski i Europy Wschodniej ¹⁰⁵ .	tak	tak
8.	Doc[ent] Dr St[ani-sław] Gorzuchow-ski ¹⁰⁶	Geografia Polski gospo[dar-cza] i Europy Wschodniej ¹⁰⁷ .	tak	tak
9.	M[a]g[iste]r M[aria] Prüfferowa ¹⁰⁸	Ćwiczenia z etnografii ¹⁰⁹ .	tak	tak
10.	L[eonid] Bielewski ¹¹⁰	Lektorat języka rosyjskie-go ¹¹¹ .	tak	tak
11.	J[ego] E[kscelencja] Hadża Seraju Chan Szapszał	Lektorat języka tureckiego ¹¹² .	tak	tak

Uwagi: płatność za studia w czterech ratach po 23 zł; korzystanie z biblioteki
Poświadczenie semestru: tak, [pieczęć uczelni i podpis dyrektora Wiesława Wielhorskiego]

104 M. Gładysz, *Kazimierz Moszyński (5 III 1887–30 III 1959)*, „Etnografia Polska” 3 (1960), s. 13–30; K. Ożóg, *Moszyński Kazimierz*, w: *Słownik historyków polskich*, s. 364; H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 140–145.

105 M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 599; H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 200.

106 J. Żelazko, *Proces prof. Stanisława Gorzuchowskiego przed WSR w Łodzi. Z dziejów WiN na ziemi łódzkiej*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2 (2002) nr 2, s. 201; T. Marszał, *Profesor Stanisław Gorzuchowski – uczoney któremu jesteśmy winni pamięć*, w: *Łódzki ośrodek geografii społeczno-ekonomicznej (1945–2015). W stulecie urodzin profesora Ludwika Straszewicza*, red. T. Marszał, Łódź 2016, s. 221–236.

107 Inna nazwa przedmiotu: „Geografia gospodarcza Polski i Europy Wschodniej” – zob. M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 599; H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 199.

108 H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 187–189.

109 M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 599; inna nazwa przedmiotu: „Ćwiczenia z etnografii Polski i Europy Wschodniej” – zob. H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 200.

110 Bielawski, H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 199.

111 M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 599; H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 199.

112 M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 599; H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 201. Zgodnie z planem studiów powinien być jeszcze lektorat j. niemieckiego. Zob. M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 599.

I rok studiów, II semestr, rok akademicki: 1937/38 [s. 4–5]

Lp.	Wykładowca	Wykłady	Poświadczenia wykładowców, że słuchacz wpisu dokonał	Poświadczenia wykładowców, że słuchacz uczęszczał na wykłady
12.	Prof. Dr Iwo Jaworski ¹¹³	Prawo konstytucyjne państw Europy Zachod[niej] ¹¹⁴ .	tak	tak
13.	Prof. Dr H[enryk] Łowmiański	Dzieje gosp[odarcze] Rzeczypospol[itej] z uwzględn[ieniem] stos[unków] Eur[opy] Wsch[odniej] ¹¹⁵ .	tak	tak
14.	Prof. Dr St[efan] Ehrenkrenz	Hist[oria] ustr[oju] Polski i W[ielkiego] K[sięstwa] Lit[ewskiego] w zest[awieniu] z hist[orią] ich wsch[odnich] sąsiad[ów] ¹¹⁶ .	tak	tak
15.	Prof. Dr St[anisław] Świaniewicz	Polityka ekonomiczna i organizacja życia gospod[arczego] ¹¹⁷ .	tak	tak
16.	Prof. K[azimierz] Moszyński	Etnografia Polski i Europy Wschodniej ¹¹⁸ .	tak	tak
17.	Doc[ent] Dr St[anisław] Gorzuchowski	Geografia Polski i Europy Wschodniej ¹¹⁹ .	tak	tak

113 L. Winowski, *Iwo Jaworski*, w: *Uczni wrocławscy (1945–1979)*, red. J. Trzynadłowski, Wrocław 1980, s. 91–94; H. Izdebski, *Jaworski Iwo Leopold*, w: *Słownik historyków polskich*, s. 204; H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 190–200.

114 M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 599; H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 200.

115 M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 599; H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 200.

116 H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 199; inna nazwa przedmiotu: „Historia ustroju Polski i Wielkiego Księstwa Litewskiego w zestawieniu z historią ich wschodniego sąsiada” – zob. M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 599.

117 M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 599; H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 201.

118 M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 599; H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 200.

119 Inna nazwa przedmiotu: „Geografia gospodarcza Polski i Europy Wschodniej” – zob. M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 600; H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 199.

Lp.	Wykładowca	Wykłady	Poświadczenia wykładowców, że słuchacz wpisu dokonał	Poświadczenia wykładowców, że słuchacz uczęszczał na wykłady
18.	Prof. Dr Eugeniusz Waškowski ¹²⁰	Zasady prawa cywilnego z procedurą i ustrojem sądowniczym ¹²¹ .	tak	tak
19.	Docent Dr Seweryn Wysłouch ¹²²	Ćwiczenia z historii ustroju Polski i Wielkiego Księstwa Litewskiego ¹²³ .	tak	tak
20.	Magdalena Maria Prüfferowa	Ćwiczenia z etnografii ¹²⁴ .	tak	tak
21.	Dr Jan Rutski	Ćwiczenia z ekonomii politycznej ¹²⁵ .	tak	tak
22.	Leonid Bielewski	Lektorat języka rosyjskiego ¹²⁶ .	tak	tak
23.	Jego Ekscelencja Hadza Seraju Chan Szapszał	Lektorat języka tureckiego ¹²⁷ .	tak	tak

Uwagi: korzystanie z biblioteki

Poświadczenie semestru: tak

120 A. Redzik, *Eugeniusz Waškowski (1866–1942). W siedemdziesięciolecie śmierci wybitnego uczonego i adwokata*, „Palestra” (2012) nr 9/10, s. 255–267; H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 164–66; A. Redzik, „Poczet jurystów i ekonomistów” (6): *Eugeniusz Waškowski (1866–1942)*, „Głos Prawa. Przegląd Prawniczy Allerhanda” 4 (2021) nr 1 (7), poz. 12. <https://glosprawa.pl/artypul-216/poczet-jurystow-i-ekonomistow-6-eugeniusz-waskowski-1866-1942> (12.02.2026).

121 M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 600; inna nazwa przedmiotu: „Prawo cywilne” – zob. H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 202.

122 M. Kornat, *Instytut*, s. 76–77; M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 77–79, 565–566; H. Izdebski, *Wysłouch Seweryn*, w: *Słownik historyków polskich*, s. 568; H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 176–179.

123 M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 600; inna nazwa przedmiotu: „Ćwiczenia z historii ustroju Polski i Wielkiego Księstwa Litewskiego oraz zagadnienia białoruskiego”, która mogła występować w innym okresie – zob. H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 203.

124 M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 600; inna nazwa przedmiotu: „Ćwiczenia z etnografii Polski i Europy Wschodniej” – zob. H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 200.

125 M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 600; inna nazwa przedmiotu: „Ćwiczenia z ekonomii politycznej i polityki ekonomicznej” – zob. H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 201.

126 M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 600; H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 199.

127 M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 600; H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 201. Zgodnie z planem studiów powinny być jeszcze lektoraty j. niemieckiego, litewskiego i łotewskiego. Zob. M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 599.

II rok studiów, III semestr, rok akademicki: 1938/39 [s. 6–7]

Lp.	Wykładowca	Wykłady	Poświadczenia wykładowców, że słuchacz wpisu dokonał	Poświadczenia wykładowców, że słuchacz uczęszczał na wykłady
24.	Doc[ent] Dr R[y-szard] Mienicki	Dzieje polityczne narodu polskiego ze szczeg[ólnym] uwzgl[ędnieniem] cz[asów] nowszych ¹²⁸ [.]	tak	tak
25.	Doc[ent] Dr W[iktor] Sukiennicki ¹²⁹	Historia doktryn politycznych ¹³⁰ [.]	tak	tak
26.	Prof. Dr St[anisław] Świaniewicz	Historia doktryn ekonomicznych ¹³¹ [.]	tak	tak
27.	Doc[ent] Dr W[iktor] Sukiennicki	Zasady praw narodów ¹³² [.]	tak	tak
28.	Prof. Dr Iwo Jaworski	Prawo konstytucyjne Polski i państw bałtyckich ¹³³ [.]	tak	tak
29.	Doc[ent] Dr M[ichał] Król ¹³⁴	Zasady międzynarodowego prawa prywatnego ¹³⁵ [.]	tak	tak

128 M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 596, 600; H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 200.

129 M. Kornat, *Instytut*, s. 59–67, 81–82; M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 54–65, 552–554; H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 154–156; M. Balcerzak, *O wileńskiej szkole prawa międzynarodowego (1919–1939)*, w: *Polska nauka prawa międzynarodowego. Dziedzictwo przeszłości i wyzwania współczesności*, red. A. Przyborowska-Klimczak, W. S. Staszewski, P. Krukowska-Siembida, A. Szarek-Zwijacz, Lublin 2022, s. 198–205.

130 M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 596, 600; H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 201.

131 M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 596, 600; H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 201.

132 M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 596, 600; H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 201.

133 M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 596, 600; inna nazwa przedmiotu: „Prawo polityczne Polski i państw bałtyckich” – zob. H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 200.

134 M. Kornat, *Instytut*, s. 79; M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 566; M. Tarkowski, *Prawo publiczne*, s. 193, 196; H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 133–135; M. Balcerzak, *O wileńskiej szkole prawa międzynarodowego (1919–1939)*, s. 183–197; P. M. Żukowski, *Michał Król (1900–1943). Biogram naukowego życia doktora praw i docenta prawa narodów na Wydziale Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie*, „Głos Prawa. Przegląd Prawniczy Allerhanda” 7 (2024) nr 1(13), poz. 13, <https://glosprawa.pl/artukul-335/michal-krol-1900-1943-biogram-naukowego-zycia-doktora-praw-i-docenta-prawa-narodow-na-wydziale-prawa-i-nauk-spolecznych-universytetu-stefana-batorego-w-wilnie> (12.02.2026).

135 M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 596, 600; inna nazwa przedmiotu: „Międzynarodowe prawo prywatne” – zob. H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 200.

Lp.	Wykładowca	Wykłady	Poświadczenia wykładowców, że słuchacz wpisu dokonał	Poświadczenia wykładowców, że słuchacz uczęszczał na wykłady
30.	Prof. Dr W[acław] Komarnicki ¹³⁶	Zasady prawa administracyjnego ¹³⁷ [.]	tak	tak
31.	Prof. Dr B[olesław] Wilanowski	Ćwiczenia z metodologii pracy naukowej ¹³⁸ [.]	nie	nie
32.	Dr J[an] Rutski	Ćwiczenia z ekonomji politycznej ¹³⁹ .	tak	tak
33.	L[eonid] Bielewski	Lektorat języka rosyjskiego ¹⁴⁰ .	tak	tak
34.	J[ego] E[kscelencja] Hadża Seraju Chan Szapszał	Lektorat języka tureckiego ¹⁴¹ .	tak	tak

Uwagi: Opłata za III sem[estr] odroczone do 30.IX.1939 r.

Poświadczenie semestru: brak

136 M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 567; S. Kalbarczyk, *Profesor Waclaw Komarnicki w niewoli sowieckiej 1939–1941*, „Łambinowicki Rocznik Muzealny” 32 (2009), s. 87–104; M. T. Góras, *Profesor Waclaw Komarnicki, poseł na sejm RP, jeniec obozu w Kozielsku, ocalony*, „Dzieje Najnowsze” 51 (2019) nr 2, s. 265–286, <https://doi.org/10.12775/DN.2019.2.15>; H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 129–132; M. Balcerzak, *O wileńskiej szkole prawa międzynarodowego (1919–1939)*, s. 180–183.

137 M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 600; H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 200.

138 M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 596, 600; inna nazwa przedmiotu: „Ćwiczenia z metodologii pracy naukowej oraz z wykładanych przedmiotów” – zob. H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 202.

139 Inna nazwa przedmiotu: „Ćwiczenia z polityki ekonomicznej” – zob. M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 596, 600; inna nazwa przedmiotu: „Ćwiczenia z ekonomii politycznej i polityki ekonomicznej” – zob. H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 201.

140 M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 596, 600; H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 199.

141 M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 596, 601; H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 201. Zgodnie z planem studiów powinny być zajęcia z „Zasad socjologii” oraz lektoraty j. białoruskiego, litewskiego i łotewskiego. Zob. M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 596, 600.

II rok studiów, IV semestr, rok akademicki: 1938/39 [s. 8–9]

Lp.	Wykładowca	Wykłady	Poświadczenia wykładowców, że słuchacz wpisu dokonał	Poświadczenia wykładowców, że słuchacz uczęszczał na wykłady
35.	Prof. Dr R[yszard] Mienicki	Dzieje polityczne narodu polsk[iego] ze szczeg[ólnym] uwzgl[ędnieniem] cz[asów] n[owszych] ¹⁴² [.]	tak	tak
36.	Doc[ent] Dr W[iktor] Sukiennicki	Zarys stosunków polit[ycznych] Europy w czasach najn[owszych] ¹⁴³ [.]	tak	tak
37.	Prof. Dr St[anisław] Świaniewicz	Historia doktryn ekonomicznych ¹⁴⁴ [.]	tak	tak
38.	Dr A[leksander] Hertz ¹⁴⁵	Ideje kształtujące życie Europy Zach[odniej] od XV do XIX w. ¹⁴⁶	tak	tak
39.	Doc[ent] Dr M[ichał] Król	Zasady skarbowości ¹⁴⁷ [.]	tak	tak
40.	Prof. Dr B[olesław] Wilamowski	Ćwiczenia z metodologii pracy naukowej ¹⁴⁸ [.]	nie	nie
41.	Dr J[an] Rutski	Ćwiczenia z polityki ekonomicznej ¹⁴⁹ [.]	tak	nie
42.	Prof. Dr R[yszard] Mienicki	Ćwiczenia z dziejów politycznych nar[odu] polsk[iego] ¹⁵⁰ [.]	tak	tak
43.	L[eonid] Bielewski	Lektorat języka rosyjskiego ¹⁵¹ [.]	tak	tak

142 M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 596, 601; H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 200.

143 M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 596, 601; inna nazwa przedmiotu: „Zarys stosunków politycznych w czasach najnowszych” – zob. H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 201.

144 M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 596, 601; H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 201.

145 A. Sobolewska, *Etos i polityka. Wyznania Aleksandra Herta*, „Teksty Drugie” (1991) nr 3, s. 126–131; C. Czaplinski, *Portret z historią. Aleksander Hertz*, <https://www.czczaplinski.com/post/portret-z-historii%C4%85-aleksander-hertz> (12.02.2026).

146 M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 596, 601; H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 200.

147 M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 596, 601; H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 200.

148 M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 596, 601; inna nazwa przedmiotu: „Ćwiczenia z metodologii pracy naukowej oraz z wykładanych przedmiotów” – zob. H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 202.

149 M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 597, 601; inna nazwa przedmiotu: „Ćwiczenia z ekonomii politycznej i polityki ekonomicznej” – zob. H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 201.

150 M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 597, 601; inna nazwa przedmiotu: „Ćwiczenia z dziejów politycznych narodu polskiego z uwzględnieniem czasów najnowszych” – zob. H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 200.

151 M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 597, 601; H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 199.

Lp.	Wykładowca	Wykłady	Poświadczenia wykładowców, że słuchacz wpisu dokonał	Poświadczenia wykładowców, że słuchacz uczęszczał na wykłady
44.	J[ego] E[kscelencja] Hadża Seraju Chan Szapszał	Lektorat języka tureckiego ¹⁵² .	nie	nie

Uwagi: brak

Poświadczenie semestru: brak

Wykaz egzaminów i kolokwium [s. 18–19]

Data	Przedmiot	Wynik	Podpis Egzaminującego	Uwagi
28/VI 38	Jęz[yk] rosyjski	dobry	L[eonid] Bielewski	colloquium
1/XII 1938	Prawo Konstytucyjne państw Europy Zach[odniej]	dobry	Iwo Jaworski	
15/XII 1938	Język turecki	dobry	J[ego] Ekscelencja Hadża Seraju Chan] Szapszał	colloquium
8/II 38	Teoria ustroju państwa	dostateczny	A[ndrzej] Mycielski	
	Etnografia Polski i Europy Wschodniej	dostateczny	K[azimierz] Moszy[ński]	
25/III 39	Pr[awo] cywilne ¹⁵³	dostateczny	E[ugeniusz] Waśkowski	
37 III 39	Wstęp do prawoz[nawstwa]	dostateczny	[Witold] Świada	

Bibliografia

- „Auszra”. *Wybór dokumentów*, red. Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Warszawa 2023.
- Abramowicz L., *Cztery wieki drukiarstwa w Wilnie. Zarys historyczny (1525–1925)*, Wilno 1925.

¹⁵² M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 597, 601; H. Ilgiewicz, *Instytut*, s. 201. Zgodnie z planem studiów powinny być zajęcia z „Zasad prawa handlowego” oraz lektoraty j. białoruskiego, litewskiego i łotewskiego. Zob. M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 597, 601.

¹⁵³ Wpisu dokonano ołówkiem; nazwa przedmiotu prowadzonego przez tego wykładowcę wpisana wcześniej do indeksu to: „Zasady prawa cywilnego (z proced[urą] i ustrojem sądow[niczym]”. W spisie wykładów w roku akademickim 1938/39 znaleźliśmy nazwę: „Prawo cywilne. Prawo handlowe”. Zob. M. Kornat, *Polska szkoła*, s. 606.

- Alexandrowicz S., *Henryk Łowmiański (10 VIII 1989–4 IX 1984)*, „*Studia Podlaskie*” 1 (1990), s. 317–321.
- Alfabetyczny spis zmarłych nazwiska z zakresu Pietrzki-Pił*, w: *Nekrologi warszawskie. Baza nekrologów*, <https://www.nekrologi-baza.pl/zlista/304> (12.02.2026).
- Balcerzak M., *O wileńskiej szkole prawa międzynarodowego (1919–1939)*, w: *Polska nauka prawa międzynarodowego. Dziedzictwo przeszłości i wyzwania współczesności*, red. A. Przyborowska-Klimczak, W. S. Staszewski, P. Krukowska-Siembida, A. Szarek-Zwijacz, Lublin 2022, s. 177–208.
- Bar J. R., *Prof. Bolesław Wilanowski (30 I 1885–4 X 1952)*, „*Prawo Kanoniczne. Kwartalnik Prawno-Historyczny*” 22 (1979) nr 1–2, s. 259–263.
- Barański M., *Łowmiański Henryk*, w: *Słownik historyków polskich*, red. M. Prosińska-Jackl, E. Fonkowicz, Warszawa 1994, s. 317–318.
- Bielińska M., *Ehrenkreuz Stefan Łukasz (1880–1945)*, w: *Słownik biograficzny archiwistów polskich*, t. 1: 1918–1984, red. M. Bielińska, I. Janosz-Biskupowa, Warszawa–Łódź 1988, s. 58–59.
- Catholic church registers, Lietuvos valstybės istorijos archyvas, F. 604, inv. 13, f. 63, <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3Q9M=-C9SS-33VR-R?cat=koha%3A1108008&i=953> (12.02.2026).
- Catholic church registers, Lietuvos valstybės istorijos archyvas, F. 604, inv. 44, f. 107, <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3QS7-898N-HRC9?i=3&cat=2322277> (12.02.2026).
- Czapliński C., *Portret z historią. Aleksander Hertz*, <https://www.czczaplinski.com/post/portret-z-histori%C4%85-aleksander-hertz> (12.02.2026).
- Dębiński A., *O profesorze Bolesławie Wilanowskim – nieco zapomnianym wileńskim uczonym*, „*Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Sectio G – Ius*” 71 (2024) nr 3, s. 55–69, <https://doi.org/10.17951/g.2024.71.3.55-69>.
- Dokumenty życia społecznego*, w: *Encyklopedia wiedzy o książce*, red. A. Birkenmajer, B. Kocowski, J. Trzynadłowski, Wrocław–Warszawa 1971, kol. 537.
- Doroszewski J., *Życie organizacyjne młodzieży w seminariach nauczycielskich w Polsce*, „*Przegląd Historyczno-Oświatowy*” (2002) nr 1–2, s. 71–107.
- E-mail Henryki Ilgiewicz do Mariusza Balcerka, pracownika Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej – Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu, 13 sierpnia 2025.
- E-mail Jerzego Pietrzaka, pracownika *Instytutu Interdyscyplinarnych Badań Historycznych Uniwersytetu Kaliskiego*, do Mariusza Balcerka, pracownika Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej – Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu, 10 grudnia 2025.

- E-mail Krzysztofa Wiśniewskiego, kierownika Archiwum Instytutu Solidarności i Męstwa im. Witolda Pileckiego, do Mariusza Balcerka, pracownika Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej – Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu, 6 sierpnia 2025.
- E-mail ks. Tadeusza Krahela do Mariusza Balcerka, pracownika Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej – Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu, 17 grudnia 2025.
- E-mail Mariusza Balcerka, pracownika Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej – Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu, do Jerzego Pietrzaka, pracownika Instytutu Interdyscyplinarnych Badań Historycznych Uniwersytetu Kaliskiego, 28 listopada 2025.
- E-mail Mariusza Balcerka, pracownika Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej – Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu, do Jerzego Pietrzaka, pracownika Instytutu Interdyscyplinarnych Badań Historycznych Uniwersytetu Kaliskiego, 4 grudnia 2025.
- Filipow K., *Seraja Szapszał (1873–1961). Komandor Orderu Odrodzenia Polski*, „The Ukrainian Numismatic Annual” 2 (2018), s. 150–158, <https://doi.org/10.31470/2616-6275-2018-2-150-158>.
- Gimnazjum im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie. Wspomnienia wychowawców i wychowanków*, red. L. Malinowski, Bydgoszcz 1999.
- Gładysz M., *Kazimierz Moszyński (5 III 1887–30 III 1959)*, „Etnografia Polska” 3 (1960), s. 13–30.
- Góras M. T., *Profesor Wacław Komarnicki, poseł na sejm RP, jeniec obozu w Koziełsku, ocalony*, „Dzieje Najnowsze” 51 (2019) nr 2, s. 265–286, <https://doi.org/10.12775/DN.2019.2.15>.
- Hejnosz W., *Ryszard Mienicki*, „Archeion” 27 (1957), s. 410–413.
- Ihnatowicz I., *Projekt instrukcji wydawniczej dla źródeł historycznych XIX i początku XX wieku*, „Studia Źródłoznawcze” 7 (1962), s. 99–124.
- Ilgiewicz H., *Instytut Naukowo-Badawczy Europy Wschodniej oraz Szkoła Nauk Politycznych w Wilnie (1930–1939)*, Warszawa 2019.
- Ilgiewicz H., *Szkoła Nauk Politycznych przy Instytucie Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej w Wilnie (1930–1939)*, „Rocznik Stowarzyszenia Naukowców Polaków Litwy” 13–14 (2014), s. 30–47.
- Indeks Szkoły Nauk Politycznych w Wilnie Witolda Pileckiego, nr 896, Wilno [1937], Depozyt Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu.

- Instrukcja wydawnicza dla źródeł historycznych. Od XVI do połowy XIX wieku*, red. K. Lepszy, Wrocław 1953.
- Instytut Nauk Handlowo-Gospodarczych w Wilnie. Uczelnia egzystuje od 1924 roku*, Wilno 1935.
- Izdebski H., *Jaworski Iwo Leopold*, w: *Słownik historyków polskich*, red. M. Prosińska-Jackl, E. Fonkowicz, Warszawa 1994, s. 204.
- Izdebski H., *Wysłouch Seweryn*, w: *Słownik historyków polskich*, red. M. Prosińska-Jackl, E. Fonkowicz, Warszawa 1994, s. 568.
- Jel A., *Starojelnia*, w: *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, red. B. Chlebowski, W. Walewski, t. 11, Warszawa 1890, s. 256–257.
- Jonca K., *Seweryn Wysłouch*, w: *Uczeni wrocławscy (1945–1979)*, red. J. Trzynadłowski, Wrocław 1980, s. 105–108.
- Juchniewicz T., Pluta P., *Witold Świda. Przyczynek do dziejów wileńskich przyszłego Rektora Uniwersytetu Wrocławskiego*, „Rocznik Stowarzyszenia Naukowców Polaków Litwy” 18 (2018), s. 439–450.
- Juraciszki*, w: *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. 3, red. F. Silimierski, B. Chlebowski, W. Walewski, Warszawa 1882, s. 628.
- Juraciszki*, w: *Wikipedia*, <https://pl.wikipedia.org/wiki/Juraciszki> (12.02.2026).
- Kalbarczyk S., *Profesor Waclaw Komarnicki w niewoli sowieckiej 1939–1941*, „Łambinowicki Rocznik Muzealny” 32 (2009), s. 87–104.
- Kamińska E., Kamiński A., *Brodziszczce*, w: *Baza miejscowości kresowych*, <https://www.kami.net.pl/kresy/> (12.02.2026).
- Kasprzycki T., *To była dobra szkoła*, w: *Gimnazjum im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie. Wspomnienia wychowawców i wychowanków*, red. L. Malinowski, Bydgoszcz 1999, s. 86–128.
- Kiejdo S., *Monografia państwowego Gimnazjum im. Jana Śniadeckiego w Oszmianie 1918–1939*, Gdańsk 1993.
- Kopeć M., *Skazany na zapomnienie – Rotmistrz Witold Pilecki*, w: *XXI zjazd Okręgu Wileńskiego AK w Międzyzdrojach*, red. L. J. Malinowski, Bydgoszcz 2024, s. 12–20.
- Kornat M., *Instytut Naukowo-Badawczy Europy Wschodniej w Wilnie (1930–1939) i jego wkład w rozwój polskiej sowietologii*, „Kwartalnik Historyczny” 107 (2000) nr 3, s. 43–89.
- Kornat M., *Polska szkoła sowietologiczna 1930–1939*, Kraków 2003.

- Kościół Jezusa Chrystusa Świętych w Dniach Ostatnich, *FamilySearch*, <https://www.familysearch.org/pl/about> (12.02.2026).
- Krahel T., *Ratowanie Żydów przez duchowieństwo katolickie archidiecezji wileńskiej w czasie okupacji niemieckiej (1941–1944)*, Białystok 2024.
- Krasucki S., Ks. *Giedymin Pilecki (1903–1967)*, pseud. „Długosz”, w: *Słownik Polski Walczącej na Kresach Północno-Wschodniej Rzeczypospolitej*, red. J. Malinowski, t. 1, Bydgoszcz 1995, s. 66–68.
- Krz. J., *Oszmiana*, w: *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. 7, red. B. Chlebowski, W. Walewski, Warszawa 1886, s. 751–754.
- Krz. J., *Sukurcze*, w: *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. 11, red. B. Chlebowski, W. Walewski, Warszawa 1890, s. 560–561.
- Krz. J., *Traby*, w: *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. 12, red. B. Chlebowski, Warszawa 1892, s. 441.
- Krzysztofowicz J. A., *Moi profesorowie*, w: *Gimnazjum im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie. Wspomnienia wychowawców i wychowanków*, red. L. Malinowski, Bydgoszcz 1999, s. 184–191.
- Kolekcja: Piotr Niwiński, Oddziałowe Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Gdańsku, IPN Gd 1265/2692.
- Księga adresowa m. Wilna. Wileński kalendarz informacyjny na rok 1939*, Wilno 1938.
- Labuda G., *Dzieło życiowe Henryka Łowmiańskiego (22 VIII 1898–4 IX 1984)*, „Roczniki Historyczne” 52 (1986), s. 245–248.
- Libera P., *Polityczne aspekty funkcjonowania Instytutu Badawczego Europy Wschodniej i Szkoły Nauk Politycznych w Wilnie (1930–1939)*, „Dzieje Najnowsze” 53 (2021) nr 4, s. 67–84, <https://doi.org/10.12775/DN.2021.4.04>.
- Malewski C., *Rodziny szlacheckie na Litwie w XIX wieku. Powiaty lidzki, oszmiański i wileński*, Warszawa 2016.
- Marszał T., *Profesor Stanisław Gorzuchowski – uczoney któremu jesteśmy winni pamięć*, w: *Łódzki ośrodek geografii społeczno-ekonomicznej (1945–2015). W stulecie urodzin profesora Ludwika Straszewicza*, red. T. Marszał, Łódź 2016, s. 221–236.
- Mianowski K. M., *Gimnazjum im. Króla Zygmunta Augusta*, w: *Gimnazjum im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie. Wspomnienia wychowawców i wychowanków*, red. L. Malinowski, Bydgoszcz 1999, s. 358–393.
- Nekrolog Ludwika Guzińskiej z domu Pileckiej*, „Dziennik Bałtycki” 6.04.1998, nr 81, s. 35.

- Nowakowski W., *Stawowski Władysław (1909–1955), pseud. „Sawa”*, w: *Słownik Polski Walczącej na Kresach Północno-Wschodniej Rzeczypospolitej*, t. 2, red. J. Malinowski, Bydgoszcz 1998, s. 123–125.
- Oszmiana, w: *Wikipedia*, <https://pl.wikipedia.org/wiki/Oszmiana> (12.02.2026).
- Ożóg K., *Moszyński Kazimierz*, w: *Słownik historyków polskich*, red. M. Prosińska-Jackl, E. Fonkowicz, Warszawa 1994, s. 364.
- Parfianowicz S., *Wspomnienia o profesorach Gimnazjum i Liceum im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie*, w: *Gimnazjum im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie. Wspomnienia wychowawców i wychowanków*, red. L. Malinowski, Bydgoszcz 1999, s. 192–215.
- Pawelec M., *Muzułmańskie echa wizyty Hadży Seraji Szapszała w Jugosławii w 1936 roku*, „*Almanach Karaïmski*” 5 (2016), s. 103–118, <https://doi.org/10.33229/ak.2016.05.05>.
- Pawłowicz J., *Rotmistrz Witold Pilecki 1901–1948*, Warszawa 2020.
- Pietrzak J., *Pilecki Giedymin, ps. Długosz, Kazimierz (1903–1967)*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 26, red. E. Rostworowski, Wrocław–Warszawa 1981, s. 254–255.
- Pilecki. Śladami mojego taty. Z Andrzejem Pileckim rozmawiają Mirosław Krzyszkowski i Bogdan Wasztyl*, Kraków 2015.
- Potocki R., *Instytut Naukowo-Badawczy Europy Wschodniej w Wilnie 1930–1939*, „*Przegląd Zachodni*” (2000) nr 2 (295), s. 211–219.
- Redzik A., „*Poczet jurystów i ekonomistów*” (6): *Eugeniusz Waśkowski (1866–1942)*, „*Głos Prawa. Przegląd Prawniczy Allerhanda*” 4 (2021) nr 1(7), poz. 12, <https://glosprawa.pl/arttykul-216/poczet-jurystow-i-ekonomistow-6-eugeniusz-waskowski-1866-1942> (12.02.2026).
- Redzik A., *Eugeniusz Waśkowski (1866–1942). W siedemdziesięciolecie śmierci wybitnego uczonego i adwokata*, „*Palestra*” (2012) nr 9/10, s. 255–267.
- Ryszard Mienicki (1886–1956). Archiwista i historyk*, red. W. Chorążyczewski, R. Degen, Toruń 2009.
- Sadowska J., *Jędrzejewiczowska reforma oświaty w latach 1932–1933*, praca doktorska, Uniwersytet w Białymstoku, Instytut Historii, Białystok 1999, <https://repozytorium.uwb.edu.pl/jsui/bitstream/11320/3123/1/doktorat.pdf> (12.02.2026).
- Smogorzewska M., *Posłowie i Senatorowie Rzeczypospolitej Polskiej 1919–1939. Słownik biograficzny*, t. 2: E–J, Warszawa 2000.
- Sobolewska A., *Etos i polityka. Wyznania Aleksandra Hertza*, „*Teksty Drugie*” (1991) nr 3, s. 126–131.

- Stankiewicz J., *Szkic biograficzny oraz charakterystyka i ocena dorobku naukowego w dziedzinach skarbowości, prawa skarbowego i statystyki profesora Mieczysława Witolda Gutkowskiego*, w: *Magistri Nostri skarbowości i prawa skarbowego w Polsce do 1939 roku*, red. T. Nieborak, Poznań 2016, s. 155–174.
- Sukurcze, w: *Wikipedia*, <https://pl.wikipedia.org/wiki/Sukurcze> (12.02.2026).
- Świebocki H., *Pilecki Witold, pseud. Witold, Druh, przybrane nazwisko: Tomasz Serafiński (1901–1948)*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 26, red. E. Rostworowski, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1981, s. 271–272.
- Świerczek L., *Rotmistrz Witold Pilecki*, w: *Biogramy IPN*, <https://biogramy.ipn.gov.pl/bio/wszystkie-biogramy/106001,Rotmistrz-Witold-Pilecki.html> (12.02.2026).
- Tarkowski M., *Prawo publiczne na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie*, „Zeszyty Prawnicze” 9 (2009) nr 1, s. 191–217, <https://doi.org/10.21697/zp.2009.9.1.08>.
- Tomczak A., *Mienicki Ryszard*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 20, red. E. Rostworowski, Wrocław–Warszawa 1975, s. 800–801.
- Tracki K., *Młodość Witolda Pileckiego*, Warszawa 2014.
- Uziębło L., *Wołożyn*, w: *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. 13, red. B. Chlebowski, Warszawa 1893, s. 910–912.
- Vilniaus politinių mokslų mokykla (Szkola Nauk Politycznych w Wilnie), Lietuvos centrinis valstybės archyvas, F. 176, inv. 1.
- Vitoldo Pileckio (Witold Pilecki) prašymas leisti laikyti gimnazijos 6 klasių kurso egzaminą, autobiografija, egzaminų protokolai, Lietuvos centrinis valstybės archyvas, F. 173, inv. 2, f. 709.
- Vitoldo Pileckio (Witold Pilecki) prašymas leisti laikyti gimnazijos 6 klasių kurso egzaminą, egzaminų protokolai, Lietuvos centrinis valstybės archyvas, F. 173, inv. 2, f. 723.
- Winnicki H., *Ehreunkreutz Stefan*, w: *Słownik historyków polskich*, red. M. Prosińska-Jackl, E. Fonkowicz, Warszawa 1994, s. 125.
- Winowski L., *Iwo Jaworski*, w: *Uczeni wrocławscy (1945–1979)*, red. J. Trzy-nadlowski, Wrocław 1980, s. 91–94.
- Wiśnicki J., *Władysław Wielhorski jako badacz problematyki litewskiej i białoruskiej*, „Annales Universitatis Marie Curie-Skłodowska, Sectio F – Historia” 54/55 (1999/2000), s. 261–270.
- Witold Pilecki (1901–1948)*, w: *Wikimedia Commons*, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Witold_Pilecki_ppor.jpg (12.02.2026).

- Wojtkowski J., *Pilecki Giedymin*, w: *Słownik biograficzny kapituły kolegiackiej w Dobrym Mieście*, red. J. Guzowski, Olsztyn 1999, s. 135–136.
- Wołożyn, w: *Wikipedia*, <https://pl.wikipedia.org/wiki/Wo%C5%82o%C5%BCyn> (12.02.2026).
- Wróblewski J., *Rotmistrz*, Warszawa 2020.
- Wpisy z ksiąg metrykalnych parafii Traby dla wsi Brodziszczce, w: *Genetyka. Genealogiczna kartoteka – baza urodzeń, małżeństw i zgonów*, <https://geneteka.genealodzy.pl/index.php> (12.02.2026).
- Wysocki W. J., *Rotmistrz Pilecki*, Warszawa 1994.
- Z[iemba] W., *Ś.p. ks. Giedymin Pilecki*, „Warمیńskie Wiadomości Diecezjalne” (1969) nr 2, s. 59–60.
- Zbiór kopii materiałów archiwalnych przekazanych przez Akademię Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Republiki Gruzji, Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie, IPN BU 2907/209, t. 2.
- Zgorzelski C., *W strefie Wielkiej i Małej Pohulanki*, w: *Gimnazjum im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie. Wspomnienia wychowawców i wychowanków*, red. L. Malinowski, Bydgoszcz 1999, s. 68–84.
- Żelazko J., *Proces prof. Stanisława Gorzuchowskiego przed WSR w Łodzi. Z dziejów WiN na ziemi łódzkiej*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2 (2002) nr 2, s. 197–207.
- Żukowski P. M., *Bronisław Wróblewski – Stefan Glaser. Sprawa katedr prawa i procesu karnego na Wydziale Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie*, „Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa” 14 (2021) nr 3, s. 331–354.
- Żukowski P. M., *Michał Król (1900–1943). Biogram naukowego życia doktora praw i docenta prawa narodów na Wydziale Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie*, „Głos Prawa. Przegląd Prawniczy Allerhanda” 7 (2024) nr 1(13), poz. 13, <https://glosprawa.pl/arttykul-335/michal-krol-1900-1943-biogram-naukowego-zycia-doktora-praw-i-docenta-prawa-narodow-na-wydziale-prawa-i-nauk-spolecznych-universytetu-stefana-batorego-w-wilnie> (12.02.2026).
- Żukowski P. M., *Świda Witold Jan*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 51, red. A. Romanowski, Warszawa–Kraków 2016, s. 216–219.